

Delitev

Načelo o delitvi po potrebah bomo lahko uveljavili tedaj ko bo naša družba tako bogata, da bo razpolagala z velikim obiljem proizvodov na temelju izrednega porasta produktivnosti dela, z visoko razvito proizvodno tehnologijo, zlasti pa s tako razvito zavestjo ljudi, kakršno si danes še težko mogoče misliti, to je v družbi, ki na bo poznala razlik med mestom in vasjo in med umskim in ročnim delom.

V prehodnem obdobju je za uspešen družbeni razvoj, materialni in idejni, nujna materialna zainteresiranost tako posameznika, delovnega kolektiva kakor tudi organizacije in širše družbeno-politične skupnosti.

Odnos gospodarska organizacija — komuna

Po ustavno sprejetih načelih samoupravljanja je nujno, da gospodarske organizacije dosežejo večjo samostojnost v odnosih do komune, saj smo bili doslej le prepogostoma priča, ko je občinsko vodstvo odločno vplivalo na vodstvo gospodarske organizacije, posebno glede na sodelovanje gospodarskih organizacij pri reševanju raznih problemov občine na področju komunalne politike. Kljub tako naglašeni samostojnosti gospodarskih organizacij v razmerju do komune pa je izredno mnogo vprašanj iz najrazličnejših področij družbenega dogajanja, pri katerih morajo subjektivne sile v gospodarskih organizacijah skladno z interesi celotne občinske skupnosti prav tako nujno iskati vzajemne rešitve.

Mednarodni odnosi

Nedvomno se je tudi pri nas v Sloveniji nakopičila dokaj poglobljena manifestacija na področju mednarodnih odnosov, ki bi sčasoma utegnili resneje škodovati skladnosti, pristnosti in enotnosti naše mnogonacionalne skupnosti. Ti pojavi in manifestacije so najvidnejši do osnove v nedodelanosti našega gospodarstva in samoupravnega sistema, v njegovih hibah in protislovjih.

Pojavov birokratskega unitarizma samega po sebi ne smemo podcenjevati, saj je spomin na moč narcijskega birokratskega režima, ki je dajal s svojimi negiranjem enakopravnosti jugoslovanskih narodov poseben pečat v političnem življenju stare Jugoslavije, še izredno živ. Vendar pa so ta vprašanja dosti globlja in imajo svoje korenine tudi drugje.

Začeti najprej pri sebi!

Ni tako redko, da celo komunisti pri obravnavi praktičnih vprašanj iščejo vzroke in rešitve zunaj svojega kolektiva, občine ali republike in celo zahtevajo, naj odločno centralni organi tudi v vseh tistih primerih, ko bi morali začeti najprej pri sebi.

Da bi se spoznali

Doslej se zdaleč nismo izkoristili vseh možnosti, da bi se čim boljše medsebojno spoznali. Naj poudarim, da smo komunisti, če bi bili in bomo tudi ostali glasniki svojih narodnostnih kultur in da bomo odgovorni za pretakanje naprednih kulturnih tokov v naš narodnostni prostor.

Samoupravljanje in človek

Menim, da je treba odločno poudariti: če zaradi gospodarskih smotrov in prizadevanj za racionalnost ni časa za samoupravljanje, tedaj tudi ni časa za človeka, za odnose med njimi in za odnose ljudi do proizvodnje, to pa pomeni očitno negacijo vloge človeka, njegove vne in interesa za večji družbeno-ekonomski napredek.

Tudi v šolstvu so nujne kvaliteten spremembe

Dosedanja reformna prizadevanja v šolstvu, posebno v visokem šolstvu, so se bolj izražala v zunanji reformi, v oblikah, manjši pa so uspehi reforme po notranji vsebini. Razprave o samoupravljanju in o dohodku so nujno prinesle na površje vsa nerešena vprašanja. Te razprave dnevajo, zlasti če govorimo o obliki prizadevanj, tedaj ni dovolj ni novi ravni urejanje, nove odnose med družbo in šolstvom. Vendar so tudi na tem področju nujne kvaliteten spremembe možne samo, če se doledneje uveljavlja samoupravljanje in načela delitve dohodka po delu ob kar največji angažiranosti notranjih sil, posebno komunistov.

Demokratsko upravljanje je danes še čestokrat premalo učinkovito, zaradi nezaupanja v njegove možnosti in uspešnosti, zlasti pri tistih, ki so najvsej angažirani pri avtokratskem odločanju.

Rezerve

Ena od osnov družbenega planiranja je, da zagotavljamo take materialne, finančne in devizne rezerve, s katerimi je mogoče s smotno ekonomsko politiko obvladati in eliminirati slabšino delovanja trga. Brez takih rezerv še tako dognano usmerjanje gospodarskega razvoja ne more roditi uspehov in je jalov vsak poskus stabilizacije gospodarstva. V pogojih nestabilnega gospodarstva pa ni mogoče racionalno gospodariti, organi samoupravljanja v gospodarskih organizacijah ne bodo skrbeli za večjo storilnost in za polno izkoriščanje proizvodnih zmogljivosti.

Iz govora Miha Marinka na V. kongresu ZK Slovenije

Samoupravljanje — največji nasprotnik birokratskih odnosov

Ni naključje, da se samoupravni organi, zlasti v Sloveniji, bore za boljše tehnično opremljenost in modernizacijo proizvodnje, boljše izkoriščanje rezultatov sodobne znanosti in tehnike ter da postaja samoupravljanje največji nasprotnik zaostalosti in birokratskih odnosov o proizvodnji in gospodarstvu, zagovornik večjih investicij v delo in znanstveno raziskovalna dela in kulturo v celoti. Samoupravni sistem je pripomoček k napredku sodobnejše kmetijske proizvodnje in Sloveniji ob zmanjšanju kmetijskega prebivalstva.

Iz pozdravnega govora Veljaka Vlahovića na V. kongresu ZK Slovenije

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CR TOMIR SINKOVEC

Leto III
ST. 12
23. III. 1965

REŠEVANJE STANOVANJSKEGA PROBLEMA

Graditev stanovanj, razširitev in vzdrževanje stanovanj sodi med pglavne naloge in elemente pri dviganju življenjske ravni delovnega ljudstva. Tega dejstva se je v polni meri zavedala tudi Zveza združenj borcev NOV Slovenije, zato je vsestransko podpirala in pospeševala v letu 1959 začeto akcijo graditve stanovanj za borce in vojaške vojne invalide. Kako je to delo potekalo in kakšni uspehi so bili doseženi, nam povedo podatki, ki jih posnemamo iz poročila.

V treh letih je bilo v SRS rešenih vsega 4530 stanovanjskih primerov borcev in invalidov NOV (deloma z novimi, delno pa z ustreznimi starimi stanovanji). Za gradnjo teh stanovanj so v zadnjih treh letih občine angažirale 8 milijard in 344 milijonov dinarjev. Izvršni svet SRS je pripravek 620 milijonov dinarjev, a ZZZB NOV Slovenije je iz sredstev Jugoslovanske loterije v tem času prispevala nad 139 milijonov dinarjev.

Po stanju s 1. 1. 1965 je v SRS zabeleženih še 2213 nerešenih stanovanj, primerov udeležencev NOV. Od tega jih je 620 izven delovnega razmerja — v gospodarsko šibkejših podjetjih jih je 1000, v gospodarsko močnejših podjetjih pa 593. Če vzamemo povprečno ceno 6.500.000 dinarjev za stanovanje, potem je v SR Sloveniji potrebnih še najmanj 13 milijard dinarjev za rešitev stanovanjskega problema borcev in vojaških vojnih invalidov.

Z vezanimi sredstvi občin in Izvršnega sveta SRS so gradili stanovanja za upokojene borce in tiste izven delovnega razmerja. Občine so vložile 70 % do 80 % sredstev, Izvršni svet SRS in Jugoslovanska loterija pa sta prispevala občinam 676 milijonov dinarjev.

Za leto 1965 je 53 občin napovedalo, da bodo zagotovile 3 milijarde in 539 milijonov sredstev in zaposlele skupno za milijardo in 522 milijonov dinarjev republiškega prispevka. Če vzamemo le povprečno 30 %, pa bi ta prispevek znašal milijardo in 50 milijonov dinarjev. Dejansko ima do sedaj Izvršni svet v ta namen zagotovljenih le 400 milijonov dinarjev.

Spričo dejstva, da od skupnega števila v zadnjih treh letih rešenih stanovanjskih zadev borcev in vojaških vojnih invalidov odpade 1546 rešenih primerov na občine in 2984 primerov na podjetja in ustanove, je treba omeniti še individualno in zadržano gradnjo stanovanj. Po nepopolnih podatkih je bilo n. pr. samo v ljubljanskem okraju v letu 1963 vloženi v individualne gradnje nad 500 milijonov dinarjev lastnih sredstev.

Iz sredstev Jugoslovanske loterije, s katerimi je razpolagalo predsedstvo ZZZB NOV Slovenije, je odobrilo v zadnjih treh letih kredite 266 posilcem (od 584) v skupnem znesku 83 milijonov 410 tisoč dinarjev. V letu 1964 je bilo od tega odobrenih nad 46 milijonov dinarjev kredita 148 članom ZB. Poleg navedenih sredstev je bilo za individualne gradnje borcem odobrenih še 22 milijonov dinarjev, ki jih je v ta namen dal Izvršni svet SRS.

V poročilu je ugotovljeno tudi tole: posebno težki so primeri tistih posameznih borcev in družin padlih, ki živijo na vasi in ne morejo z lastnimi sredstvi popraviti razpadajočih hiš. In ker imajo tudi prenikne dohodke, ne morejo v ta namen najeti kratkoročnih posojil. Po oceni gre za kakih 1000 takih nujnih primerov in ker bi za vsak tak primer

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Jasna orientacija — krepitev samoupravljanja

O PETEM KONGRESU ZVEZE KOMUNISTOV SLOVENIJE, KI JE BIL MINULI TEDEN V LJUBLJANI, VELJA ZAPISATI NA PRVEM MESTU, DA JE DAL DELOVNEMU ČLOVEKU ZELO JASNO ORIENTACIJO ZA KREPI-TEV SAMOUPRAVLJANJA, KAR JE LOGIČNO POVEZANO Z NUJNOSTJO IZPOLNJEVANJA GOSPODARSKEGA SISTEMA IN NEPOSREDNEGA UVELJAVLJANJA NJEGOVH NAČEL.

Politični sekretar CK ZKS Miha Marinko na govorniški tribuni

Kot na izhodišče so se kongresni referati naslanjali na sklepe in smernice osmega kongresa ZKJ, ki ga je tovariš Tito zaključil s pozivom, da moramo preiti od besed k dejanjem. Vsekakor bi morali ti sklepi in smernice polno zaživeti najprej v Sloveniji, najrazvitejšem območju države. To pa je mogoče le na podlagi stvarne analize našega družbeno-ekonomskega razvoja. Iz kritike pomanjkljivosti naj bi delovni človek prešel na reševanje teh pomanjkljivosti, za kar pa mu je seveda potrebna jasnejša podoba o dejstvih v njegovem kolektivu in v širši skupnosti. Težišče naporov za uveljavljanje načel ekonomskega sistema bi moralo biti v samih delovnih organizacijah. Naloge komunistov v kolektivih so torej nadvse pomembne in odgovorne.

Spričo težav, ki so nujen spremljevalec prehodnih obdobj, so marsikje že v začetku uveljavljanja novega gospodarskega sistema žalovali za preživljenimi administrativnimi ukrepi. Vse premalo je bilo realnih razlagaljav o problemih, ki naj bi proizvajalcu jasno pokazala, kod in kam. Materialni položaj nekaterih delovnih organizacij se je poslabšal, kar pa je zanje — je dejal sekretar CK ZKS Miha Marinko — le na videz negativno. Uveljavljanje objektivnejših meril jih bo namreč nujno navajalo k temu, da bodo čimprej odpravile pomanjkljivosti, ki jih zaradi privilegiranega položaja niso vselej niti ugotovile. Še posebej velja dosledno uveljaviti načelo delitve in nagradjevanja po delu, ki naj zajame tudi področja izven neposrednega proizvodnega procesa.

Sistemu dohodka bi morali prilagoditi tudi naš devizni sistem, proizvodnjo pa prevesti z merili mednarodne delitve dela. Marsikatera gospodarska organizacija, ki je zašla v težave, si bo morala poiskati primernega kooperanta ali drugo obliko sanacije. Pri tem je umestna tudi pomoč gospodarskih zbornic: Nihakor pa ne bi bila umestna taka posredovanja, ki bi samo iz socialnih razlogov skušala podaljševati životrajenje kakega kolektiva. Samo ekonomsko reševanje pomeni izhod iz težav!

Tovariš Marinko je med drugim opozoril na ustavna načela, po katerih naj gospodarske organizacije dosežejo večjo samostojnost v odnosu do komune. Vendar pa je treba iskati za mnoga vprašanja vzajemne rešitve. Marsikje so ostale možnosti vzajemnega sodelovanja med podjetji in občino neizkoriščene, npr. na področju strokovnega šolstva — strokovno usposabljanje proizvajalcev je sploh prepočasno. Sodelovanje je potrebno tudi pri reševanju stanovanjske graditve. Le-ta še ni v skladu z doseženo stopnjo razvitosti proizvodnih sil in družbenih odnosov. Za racionalno stanovanjsko graditev naj bi v čim večji meri mobilizirali sredstva iz osebnega dohodka posameznih interesentov in iz sredstev delovnih organizacij, hkrati pa usmerjali družbena sredstva na to področje samo v sklopu bančno-kreditnega sistema. Čeprav je potemtakem treba omejiti angažiranje iz splošne porabe za te namene, pa bo slej ko prej predvsem dolžnost celotne družbe učinkovito in kar najhitreje rešiti stanovanjske probleme borcev NOV, je dejal tovariš Marinko.

Glede samoupravljanja v negospodarskih dejavnostih so pomembne zlasti besede sekretarja CK ZKJ Edvarda Kardelja. De-

bo, ustvari materialna osnova in vzpostavijo integracijske vezi na podlagi potreb teh organizacij in potreb družbe.

Nemogoče je v nekaj odstavkih osvetliti kompleksno vsebino referatov in razprave na kongresu. Če pa strnemo njihovo bistvo in duha v nekaj ugotovitev, lahko zapišemo, da bi se morali komunisti resneje poglobiti v svoje naloge, zlasti pa v trenutne težave v družbeno-ekonomskem razvoju, razkrivati protislovja ter vplivati z idejnim delom na razvoj samoupravljanja, ki naj bi povsod zadihalo s polnimi pljuči in napravilo križ čez vse odtene birokratskega formalizma. Med razpravo je bilo večkrat poudarjeno, da se je kampanjsko-aktivistično delo preživelo. Jamstvo za uspešno reševanje problemov je neprekinjena, realna, premišljena akcija, ki naj ji bo izhodišče, smoter in gonilna sila delovni človek ter njegova vloga v samoupravljanju. Centralistično-birokratskih težej ni moč odpraviti z dekretom, prav tako ni moč odpraviti trenutnih težav s številnimi reorganizacijami. Za vse to je potrebno resno, neprekinjeno delo, kjer naj bodo komunisti pobudniki in idejni usmerjevalci.

Zanemariti samoupravljanje — je med drugim rečeno v resoluciji petega kongresa ZKS — pomeni zanemariti interes človeka in njegove ustvarjalne ideje, poudariti in predloge za hitrejši materialni napredek; pomeni podcenjevati oblikovanje socialistične zavesti in zanikati povezanost osebnega in družbenega interesa, na čemer temelji in se gradi socialistični sistem.

Vsekakor je gradivo petega kongresa ZKS bogata zakladnica

V. kongres Zveze komunistov Slovenije

V sredo, 17. marca, se je začel v Ljubljani peti kongres Zveze komunistov Slovenije, ki se je zaključil v soboto, 20. marca. Po referatih in plodni razpravi je kongres izvolil nov centralni komite ZKS, kontrolno in revizijsko komisijo ter sprejel resolucijo petega kongresa ZKS. Centralni komite je na predlog Franca Leskoška soglasno izvolil za političnega sekretarja Miho Marinko. Za sekretarja za organizacijsko politični sektor je bil izvoljen Albert Jakopič, za sekretarja za ideološki sektor Stane Kavčič, za sekretarja za družbeno ekonomski sektor pa Viktor Avbelj. Kontrolna komisija je izvolila za predsednika Jakoba Žena, revizijska komisija pa Mirana Košmelja. V novi izvršni komite CK ZKS so izvoljeni: Viktor Avbelj, Albert Jakopič, Stane Kavčič, Vladimir Krivic, Franc Leskošek, Ivan Maček, Miha Marinko, Franc Popit, Mitja Ribičič, Janko Rudolf, Vida Tomšič, Boris Zihelr (stari člani), Marko Bulc, Tone Kropušek, Franček Mirtič, Tine Remškar in Janko Smole (novi člani).

veliko dosegli, čeprav še obstaja sporna vprašanja. Že deset let vemo, da trgovine in tovarne niso ne občinske ne republiške ne zvezne. Sole, bolnišnice, kultura itd. morajo postati samostojne v istem smislu, dobiti morajo lastno materialno osnovo. Dohodek šole npr. mora biti zagotovljen v samem družbenem sistemu. Skratka, vztrajati moramo na uporabi sistema dohodka tudi v družbenih službah, ker bi se sicer morali vrniti v birokratski centralizem. Pot, ki naj jo ubremo na tem področju, je osamosvojitve delovnih organizacij s tem, da se urede odnosi z druž-

pretehtanih, izčrpnih analiz, mnenj in smernic za vsa področja in v pestrem mozaiku oblikovanja socialističnih odnosov — za naš gospodarski razvoj, za negospodarske dejavnosti, družbene službe, prosveto, kulturo in znanost, za mednacionalne odnose itd. Upajmo, da bodo komunisti, vse družbeno-politične organizacije, naše gospodarstvo in vsi delovni ljudje v Sloveniji s pridom zaje-mali iz te zakladnice!

(Na kongresu je bilo govora tudi o problemih borcev NOV, o čemer bomo posebej poročali prihodnjič.) F. S.

zadostovalo povprečno 500.000 dinarjev dolgoročnega kredita, bi bilo za rešitev te zadeve potrebnih le 500 milijonov dinarjev. Poročilo še ugotavlja, da bi bilo nujno v prihodnje prenehati z dosedanjim praksom dodeljevanja stanovanj borcem in vojaškim vojnim invalidom v preozkem krogu, pod pritiskom raznih vplivov in zvez in uveljaviti tudi pri tem načelo javnosti. Končuje se s tole ugotovitvijo: stanovanjski problem borcev je družbeni problem, zato je naloga nas vseh, da ga skušamo rešiti čimprej. Rešljiv bi vsekakor bil v dveh ali najpozneje treh letih. V. M.

Predstavniki narodne organizacije jugozahodne Afrike (Svapo) je v Dar es Salamu izjavil, da dobavlja Zahodna Nemčija...

Fulbright, predsednik odbora za zunanje zadeve ameriškega senata, je pozval ameriško vlado, naj uveljavlja bolj realistično politiko...

Pred dnevi je bilo v Beogradu posvetovanje predstavnikov nevezanih držav, ki so razpravljali o položaju v Vietnamu...

Svica bo še naprej podpirala akcijo OZN na Cipru — vlada je odobrila dodatni kredit 65.000 dolarjev za »modre čelade«...

Po poročilih ugandskega tiska pripravlja Čombe načrt, kako bi odstranil sedanjega predsednika brazavilškega Konga Massemba-Debatu...

Dosedanji predsednik Združene arabske republike Abdel Gamal Naser je bil ponovno izvoljen za predsednika za nadaljnjih šest let...

Izraelska skupščina je s 66 proti 29 in ob 10 vzdržanih glasovih potrdila sklep vlade, da na predlog ZR Nemčije vzpostavi diplomatske odnose z ZR Nemčijo...

Vladi SFRJ in ZDA sta podpisali sporazum, po katerem bodo ZDA prodale Jugoslaviji 700.000 ton pšenice na podlagi poglavja IV. ameriškega programa »Hrana za mir«.

Dogodki tedna

Wladyslaw Gomułka, prvi sekretar Poljske ZDP je izjavil, da Poljska zahteva od zahodnih držav uradno priznanje poljsko-nemške meje na Odrin in Nisi...

Na Danskem so organizirali velike demonstracije zaradi prihoda zahodnonemške enote na dansko ozemlje in manevre NATO — demonstracije so napravile v Zahodni Nemčiji mučen vtis...

Na povabilo norveškega kralja Olafa V. in vlade kraljevine Norveške bo predsednik SFRJ Josip Broz Tito odpotoval na uradni obisk na Norveško...

Kitajska časopisna agencija je označila nedavni posvetovalni sestanek 19 komunističnih in delavskih partij v Moskvi za »odpadniškega«.

Sovjetski zunanji minister Andrej Gromiko je po štiridnevem obisku v Angliji odpotoval iz Londona v Moskvo — sporočilo o njegovem srečanju z angleškim zunanjim ministrom Stewartom med drugim pravi, da so se razgovori nanašali tudi na »nevarni položaj v Indokini«...

Predsednik ZDA Johnson je obrazložil kongresu glavne obise načrta zakona, ki jamči črncem volilno pravico in pozval kongres, naj zakon odobri. Johnson, pa je obsodil tudi nasilje rasistične policije v Alabami — ukazal je tudi, da nacionalna garda v Alabami pod zveznim nadzorstvom zaščiti borce za državljanske pravice...

Avstrijski kancler dr. Josef Klaus, ki začasno opravlja tudi dolžnost predsednika republike, bo 23. marca na vabilo predsednika zveznega izvršnega sveta Petra Stamboliča obiskal Jugoslavijo. Ob prvem uradnem obisku avstrijskega kanclerja v Jugoslaviji je dr. Klaus med drugim izjavil, da se bodo v kratkem obnovila prekinjena pogajanja za sklenitev nove trgovinske pogodbe...

V petek, 19. marca, popoldne je po hudi bolezni umrl v bolnišnici v Bukarešti Gheorghe Gheorghiu Dej, prvi sekretar CK Rumunske delavske partije in predsednik državnega sveta LR Romunije. Gheorghe Dej je bil rojen leta 1901 (ime Dej je dobil zato, ker je bil zaprt v mestu, ki se je tako imenovalo). Že leta 1930 je postal član KP Romunije, leta 1937 pa je bil izvoljen za člana CK Rumunske delavske partije. Od leta 1961 je bil predsednik državnega sveta LR Romunije, pred dnevi pa je bil na to mesto znova izvoljen. Ob smrti Deja je predsednik Tito v svoji izjavi poudaril, »... da je Dejeva smrt huda in nenadomestljiva izguba za prijateljski romunski narod in njegovo delavsko partijo, za vse mednarodno revolucionarno delavsko gibanje, za vse nas, ki smo ga poznali kot prekaljenega revolucionarja in nekompromisnega borca za socializem, demokratične in enakopravne mednarodne odnose in mir na svetu...«

Dne 18. marca ob 10. uri po moskovskem času je močna raketa ponesla v vesolje drugo vesoljsko ladjo »Voshod II«, s katero sta poletela komandir polkovnik Pavel Beljajev in drugi pilot podpolkovnik Aleksej Leonov — posebnost tega poleta je ta, da je Aleksej Leonov stopil iz vesoljske kabine in se je od nje oddaljil za pet metrov. Bil je v posebnem skafandru z avtomatičnim sistemom, ki zagotavlja normalno funkcioniranje organizma in štiti pred radiacijo in drugimi vplivi. Leonov je po predvidenem programu ostal 20 minut v kozmični praznini. »Sprehod« Leonova po vesoljski praznini, njegovo vedenje zunaj ladje in vrnitev v kabino je prenašala sovjetska televizija. Na ekranih je bilo tudi videti kabel, ki je vezal kozmonavta za vesoljsko ladjo. Dne 19. marca ob 12.02 se je sovjetska ladja na območju mesta Perm (pod Uralom) spustila na zemljo, ladjo pa je s pomočjo sistema za ročno vodenje spustil na zemljo polkovnik-kozmonavt Beljajev. Oba kozmonavta se počutila dobro in sta zdaj na oddihu — zdravniki pa proučujejo njuno zdravstveno stanje. Uspeh kozmonavtov vesoljske ladje »Voshod II« je naslednji: »sprehod« človeka po vesolju in prvi pristanek na Zemlji z ročnim zaviranjem, oziroma upravljanjem ladje.

Ob tabornem ognju

Zadnje čase so borci NOV deležni vse večje skrbi družbe. Prav je tako! Pаметno je tudi načelo, naj bi bili borci čimveč časa aktivni; vendar pa posvečamo premalo skrbi materialni osnovi strokovnega izobraževanja borcev. Sicer dobivajo gospodarske organizacije razna »priporočila«, naj skrbijo za kvalifikacijo borcev ter jim s tem zboljšajo položaj v proizvodnji; to pa bolj malo zaleže. Do strokovnega izobraževanja delavcev imajo še marsikje mačehovski odnos, če pa vlagajo v te namene sredstva, jih vlagajo rajši za mlajše kadre, za borce si pa mislijo, saj bodo šli tako in tako v pokoj. Zalostno, toda resnično je, da je po naših delavnicah še precej borcev, ki so nekvalificirani, nihče pa jim ni po vojni po-

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

PTUJ: Osrednje slovesnosti ob 20. obletnici osvoboditve v ptujski občini bodo ob 23. aprila do 16. maja, v tednih bratstva med občinami Ptuj—Ormož—Čakovec—Varaždin. Priredili bodo številne koncerte, dramske predstave, razstave in športne prireditve. 9. maja bodo odkrili spominsko ploščo na hiši znanega revolucionarja Toneta Znidaršiča. Organizacija ZB bo ob tej priložnosti povabila mnoge znane vojaške in politične funkcionarje — domačine ter goste iz Čakovca, Varažдина in Aradjevoce. Zgodovinska komisija pripravila obkopi spomenikov v raznih krajih na Ptujskem polju. V sodelovanju s pionirsko organizacijo bodo priredili pohode po partizanskih poteh. Sole, ki nosijo ime znanih revolucionarjev, bodo pripravile spominske albume. Proslavljani bodo obletnice osvoboditve, be- gono zaključili z ustanovitvijo kulturno-prosvetnega sklada dr. Jožeta Potrca. — V. R.

RAVNE NA KOROSKEM: Na redni letni skupščini ZB občine Ravne na Koroskem so med drugim razpravljali tudi o podeljevanju kreditov borcem-kmetom za popravila gospodarskih poslopij in stanovanjskih hiš. Udeleženci so predlagali, naj bi občinska skupščina iz stanovanjskega sklada dodelila doletnje vsto občinski organizaciji ZB. Slednja bi dobijeno razdelila borcem-kmetom v obliki kredita. Na skupščini so razpravljali tudi o spomeniku Prežihovemu Vrancu in poudarili, da so sredstva za postavitev spomenika nujno potrebna. Ob potpisovanju nekvalifikacijski administrativnega dela organizacije so menili, da vzrok mnogim zastojem tleti v pomanjkanju pisarniških prostorov. R. PERUS

LOGATEC: Logaški borci so na svoji redni letni skupščini ugotovili, da jih najbolj tare socialno-zdravstveno vprašanje. Od 83 članov je že 260 upokojencev. Njihovemu težkemu materialnemu stanju se pridružujejo tudi kmetje-borci, katerih je 116. Ponoči družbe je pri reševanju teh vprašanj nujno potrebna. Stanovanjsko vprašanje je najbolj pereča. Dolenjem Logatcem in Zircem, predvsem zato, ker zastonj borci ne zmorejo pridobiti novega stanovanja. Logaški borci so ohranili svojo družbeno-politično vlogo, saj 165 članov organizacije še vedno aktivno deluje v raznih samoupravnih organih. J.

KOČEVJE: Nedavne redne letne konference krajevnih organizacij ZVI kot vsi občinski odbori so imeli v invalidih svojih organizacijah dosegli lepe uspehe. Navzile uspešnemu vključevanju v organe družbenega upravljanja bi v prihodnosti kazalo storiti več za družbeno in športno življenje invalidov. Na vseh konferencah so predlagali, naj bi gospodarske organizacije zagotovile potrebne, invalidi dobijo taka delovna mesta, ki jim najbolj ustrezajo. Ugotovili so tudi, da je kljub velikim sredstvom, ki jih družba prispeva za invalide, še vedno mnogo invalidov s prejemki do deset tisoč dinarjev na mesec. Najbolj so jim žaljivi dodatki v višini 1200 in 1500 dinarjev, izplačujejo svojem padli borci. Ugotovili so tudi, da invalide pošiljajo na klimatsko zdravljenje ob nepravem času, zlasti jeseni. Na vseh konferencah so koeveški invalidi sklenili, da se bodo vključili v proslavljanje 20. obletnice osvoboditve. — V. D.

DOMZALE: Osnovna misel, ki bi jo lahko povzeli iz poročila in razprav na nedavnih skupščinih ZVI združenih borcev NOV občine Domžale je bila, da mora biti skrb za borce sestavni del skrbi za delovnega človeka. Pri tem morajo z organizacijami ZB tesno sodelovati tako občinska skupščina kot organi samoupravljanja v delovnih organizacijah. V poročilu predsedstva je sekretar občinskega združenja tov. Strukelj poudaril, da je bil lani dosežen v domaški občini znaten napredek pri izboljšanju materialnega položaja borcev, saj so lani podelili borcem 102 priznavaletni, za kar je občinska skupščina zagotovila skoraj 12 milijonov dinarjev. Tudi gospodarske organizacije so lani prispevale v sklad za borce 3.200.000 dinarjev. Veliko borcev, predvsem nezaposlenih, so poslali na okrevanje ali klimatsko zdravljenje. Prav tako je občinska skupščina z odlokom 200 kmetom-borcem znižala osnovo za katastrski dohodek in sicer borcem, ki so vstopili v NOV pred 9. 9. 1943 za 185.000, tistim, ki so vstopili po tem datumu, pa za 120.000 dinarjev. Lani so tudi prvič temeljiteje začeli reševati stanovanjske probleme borcev, čeprav ta problem še nekaj let ne bo v celoti urejen, ker potrebuje stanovanja več kot 400 borcev. Stanovanjski sklad je dal lani 45 milijonov za stanovanja borcem v novih stolpiščih v Domžalah, poleg tega pa so posameznim borcem odobrili 16,5 milijona dinarjev posojil za individualno gradnjo in popravila hiš. Lani ustanovljena komisija za interierancije je začela z zbiranjem prvih podatkov, ki bodo zagotovili temeljitejšo obdelavo. V občini je po sedanjih podatkih 585 bivših interierancev in vojni utetnikov. Na konferenci so med najvažnejšimi problemi borcev omenili, da večina borcev dela na mestih z nizkimi osebnimi dohodki. Dostoj se ponekod v občini posvečati premalo pozornosti usposabljanju borcev in dvigu njihove življenjske ravni sploh, zato so nekateri borci zapuščali delo, zahtevali predačasno upo-

kojitve ali se vdajali alkoholu. Premalo skrbi so posvetili tudi sistematičnim zdravstvenim pregledom borcev, kar bo letos vsekakor treba urediti. Zl. lani ni skoraj nič delala zgodovinska komisija, čeprav je veliko gradiva iz NOB še nezbrano in neobdelano in se tako počasi izgubljajo dragoceni zgodovinski podatki. Letos bo treba zbiranju tega gradiva posvetiti več pozornosti, posebno še zaradi 20-letnice osvoboditve. Predlagali so, naj se letos zbere vsaj celotno gradivo za krajevno zgodovinsko širsko dokumentov iz NOB v Moravčah. Letos bo namreč v Moravčah velika proslava 20-letnice »Moravske republike«. Na konferenci so tudi ostro kritizirali razne nepravilnosti, lažna pričanja in podkupovanja, do katerih je prihajalo pri zbiranju za priznanje evropske ali dvojne delovne dobe. Lani je vložila 180 zahtev v domaški občini kar 47 ljudi. V razpravi so tudi poudarili, da sicer nihče nikomur ne brani, da se še sedaj — 20 let po osvoboditvi — vpiše v ZB, če je res sodeloval v NOB, vendar temu večkrat ni tako. Letos bo nedvomno dosežen po sedanjih predvidevanjih še večji napredek pri izboljšanju materialnega položaja, saj bodo samo za reševanje stanovanjskih problemov borcev vložili skupaj 181 milijonov dinarjev. Občinska skupščina je že lani odobrila sredstva za urejanje mestnih zemljišč, na katerih bodo gradili enodružinske hiše. Na konferenci so nekateri izrazili bojazn, da ne bo pri dodelitvi teh parcel morda prišlo do zakulisnega razdeljevanja, predvsem tistim, ki so (kot je dejala predsednica odbora časti) »že v socializmu« in bi radi gradili za razne sorodnike itd. Sklad za borce bo letos razpogajal s precej večjimi sredstvi kot lani, saj bo imel 35 milijonov, kar bo omogočilo pomoč vsaj najpotrebnejšim borcem-kmetom in nezaposlenim. Materialni položaj zaposlenih borcev pa morajo rešiti delovne organizacije same, v sodelovanju z občinsko skupščino. Omeniti je treba, da bodo letos vse proslave ob 20. obletnici osvoboditve potekale pod geslom »Mladina borcem«. Kar bo vsekakor prispevalo k utrjevanju tradicij NOB. Tako bodo aktivni zvezi mladi dne organizirali razne pohode, taborne ognje in razgovore z borci NOV. FRANC GERBEC

Poizvedba

Združenje borcev NOV občine Maribor-Tabor, Maribor, Trg revolucije 7/1, nam je pisalo: »Tovariši SREČKO PODLESNIK in JELKA KLIKOVIC, ki ste se pridružili vojaški invalidni. Doma je iz Lovrenca na Pohorju. V NOV je dobil težke ozeblin na nogah. Ozeblin je dobil decembra 1943 v ofenzivi na Hrvaškem v Čazmi. Mesec dni se je zdravil na Garač planini. O tem bi lahko pričevali tovariši HOTKO ZVONIMIR iz Beograda, NIKOLA KLICKOVIC in JOŽE FARKAS. Tovariši Podlesnik je bil leta 1953 demobiliziran iz JLA in z omenjenimi tovariši ni imel več stikov. Zato prosimo omenjene tovariše, naj sporočijo svoje naslove.«

Zahvala

Podpisana Fani Vrtačnik iz Hrastnika se iskreno zahvaljuje organizaciji ZB NOV in ZVI iz Hrastnika za čestitke in darilo za 8. marec, praznik žena, katerega sem letos praznovala v bolnišnici. Posebno se zahvaljujem članicam organizacije, ki me med zdravljenjem redno obiskujejo. Zavest, da v težkih trenutkih nisem osamljena, mi vrača zaupanje v življenje. Pozornost in skrb organizacije in vestnost zdravniškega osebja bolnišnice je najlepše plačilo za moje dosedanje delo v organizaciji invalidov. Fani Vrtačnik

Zahvala

»Občinskemu predsedstvu ZB občine Trbovlje se iskreno zahvaljujem za vsakomesečno denarno pomoč, ki jo prejemamo socialno šibki borci. Prav tako se zahvaljujem organizaciji za pomoč pri dodelitvi stanovanja ter predsedniku občinskega predsedstva ZB in direktorju »DINOS« v Trbovljah za izdatno pomoč pri selitvi.« Ivan Košak, Trbovlje

Popravek

V zvezi s sestavkom iz 7. številke »TV 15«, objavljanim v rubriki »Partizanski obrabi« popravljamo, da tovariši Karel Udovič ni doma iz Dekanov, temveč iz Kubeda.

Srečanja v krajih ustanovitve

Pred enajstimi leti, 20. avgusta 1954, se je v Kadmirju v Zg. Savinjski dolini zbrala 3. brigada 2. slovenske divizije KNOJ. Proslavili smo 10-letnico obstoja brigade, ki je bila ustanovljena 20. avgusta 1944. Po mnogih letih smo se bili sestali borci brigade, priredili proslave in z domačini, ki so nam med NOV pomagali, zapeli partizanske pesmi. Takrat smo si želeli, da se čimprej zopet snidemo. Letos bo minilo enajst let, odkar smo se borci 3. brigade zadnjikrat sestali. Mnogi tovariši so medtem umrli. Mar ne bi bilo prav, ko bi se letos, ko praznujemo 20. obletnico osvoboditve, zopet zbrali, si segli v roke in obudili spomine na težko borbo? Vemo, da je bila proslava 20. obletnice vstaje slovenskega ljudstva v Ljubljani največja množična mani-

festacija, vendar je bila tako množična, da se borci sploh nismo mogli najti. Zato predlagam, naj bi proslave v počastitvi 20. obletnice osvoboditve organizirali tako, kot so bila organizirana srečanja v Dolenjskih Toplicah, Okroglici in na Ostrožnem, ali pa bi odredili brigade organizirali proslave na mestih, kjer so bili ustanovljeni. K. Zorko

UMRL JE ANTON DEŽNIKAR

Za vedno nas je zapustil Anton Dežnikar, doma iz Vojnika. Kot delavec je bil ves čas vključen v napredno delavsko gibanje. Jeseni 1944 je odšel v partizane. Zadnja leta je prebil priklenjen na bolniško posteljo. Občinsko ZB Celje mu je priredilo lep pogreb, katerega so se udeležili tudi predstavniki borcev iz Vranskega.

UMRL JE JOSIP PETRIJNA

V začetku marca so v Koprju pospremili k zadnjemu počitku tovariša Josipa Petrinjo. Umrl je v 74. letu starosti, po dolgi in mučni bolezni. Ob odprtem grobu so se od počtenega in zvestega tovariša, vztrajnega borca proti fašizmu in nacionalnemu ter socialnemu zatiranju, poslovili njegovi soborci in sodelavci.

»Vrgli so me iz avtobusa«

V zgodnjih jutranjih urah je na mariborskih avtobusih, ki vozijo na lokalni progi Metekova-Koledvor, velika gneča. Tudi tistega dne, ko se mi je pripetilo nekaj, česar ne bom nikdar pozabil, sem vstopil pri prednjih vratih in sedel na sedež, rezerviran za invalide. Šoferju to ni bilo všeč. Na naslednji postaji, na Glavnem trgu, je zahteval, naj izstopim. Pojasnil sem mu, da sem vojni invalid ter da ne morem pešati do svojega službenega mesta. Šoferju mojih dokazovanj in prepričevanj ni bilo mar. Poklical je dva miličnika. Slednjima sem pokazal invalidske dokumente in izkaznico nosilca »Partizanske spomenice 1941«. Kljub temu sta me miličnika zgrabila in potegnila z avtobusa. Ko sem izstopal, ali bolje, frčal skozi vrata, sem se opr-

jel droga med vrata, da ne bi padel. Še takrat mi šofer ni dal miru; zapri je avtomatična vrata in me priščipnil. Končno je miličnikoma le uspelo, da sta me vrgla na cesto, avtobus pa je odpeljal. Miličnika sta vložila ovadbo sodniku za prekršek. Prejel sem odločbo, po kateri sem bil kaznovan na plačilo globe 5 tisočakov. Pritožil sem se in kazen so mi odpustili. Tako je na redni letni konferenci krajevnega združenja VVI Tabor pripovedoval eden izmed članov združenja. Zahtevamo javni odgovor avtobusnega podjetja in ustrezne postaje LM v Mariboru za grobo ravnanje njihovih uslužbencev, ki so na najbolj brutalen način kršili pravice in dostojanstvo invalida. Marjan Poljansek

MARSIKAJ NOVEGA ZA VAS

B ETAŽA

- ročne ure, zlatinca usnjeni izdelki največja izbira kozmetičnih sredstev novost za gospodinjstvo: vsakovrstni očejalniki za posodo in jedilni pribor — izdelani po načrtih Zavoda za napredek gospodinjstva vsak dan od 14. ure naprej demonstracije gospodinskih aparatov in potrebščin ter priprava raznih jedi

C ETAŽA

- uvožene ženske jutranje halje uvožene nogavice, damski pasovi, nedrčki velika izbira spomladanskih plaščev, oblek, bluz in kril uvožene kravate in šali velika izbira moškega perila moške srajce oprema za dojenčke, pletenine, perilo

D ETAŽA

- tkanine iz čiste svile, satineta, popelini, zefirji, batisti, šifoni, damasti in posteljno perilo vse vrste preprog in tekačev stanovanjsko dekorativno blago novi vzorci porcelana, jedilni garnitur, kristala in steklenine velika izbira emajlirane in pocinkane posode šivalni stroji

Za vse blago nudimo potrošniški kredit

Informacije o tem dobite v pisarni D etaže ali v informacijskem oddelku B etaže.

SUPERMARKET LJUBLJANA, PASAŽA NA AJDOVŠČINI

S seje predsedstva ZVB NOV Jugoslavije

Prejšnji teden je bila v Beogradu seja predsedstva ZVB NOV Jugoslavije, ki ji je predsedoval Ivan Božičević, generalni sekretar zveznega odbora. Na tej seji so razpravljali o predlogih zakona o vojaških vojnih invalidih, uredbi o invalidskem dodatku in o odloku o ortopedskem dodatku.

V zelo živahni razpravi o vseh določilih navedenega zakona, kakor tudi o predlogih sekretariata ZVB NOV, da naj bo invalidski dodatek enoten tako za osebne invalide vseh skupin, kakor tudi za družinske invalide, je sodelovalo dvanajst članov predsedstva, med njimi tudi Janko Rudolf, predsednik ZVB NOV Slovenije. Pozitivno so ocenili predlagane spremembe, predvsem tiste, ki govorijo o usklajevanju invalidskih prejemkov s splošnim ekonomskim stanjem. Ugodno so ocenili tudi določila, ki omogočajo republikam, da po svojih možnostih zvišujejo zneske splošnega in posebnega invalidskega dodatka, višje od onih, ki jih predvideva zakon.

Predsedstvo je nadalje ugodno ocenilo konkretne predloge Zveznega izvršnega sveta za zvišanje invalidnin. Toda glede na starost in zdravstveno stanje velikega števila vojaških vojnih invalidov se zmanjšuje možnost rehabilitacije in zaposlovanja invalidov in s tem zagotovitve določenih prejemkov iz njihovega delovnega odnosa. Predsedstvo zveznega odbora ZVB NOV pa smatra, da bi bilo treba invalidnine za invalide od I. do VII. skupine zvišati za 75% in ne samo za 50 odstotkov, kot je predlagal Zvezni izvršni svet, ker bi samo tako zvišanje invalidskih prejemkov bilo v skladu s splošnim ekonomskim gibanjem pri nas.

Predsedstvo je tudi predlagalo zvišanje invalidnin za invalide VIII. do X. skupine za 50 odstotkov. Predlagalo je tudi enoten splošni invalidski dodatek za osebne invalide in družinske invalidske upravičence.

Na tej seji so razpravljali tudi o novem pokojninskem zakonu in ugotovili, da v tem kratkem ča-

su, odkar je le-ta stopil v veljavo, niso prišli do izraza taki povišaji, ki bi upravičevali predlagane določene spremembe in dopolnitve. V razpravi so pa še posebej naglašali potrebo, da organizacije borcev poskrbijo za svoje člane razlago določil novega pokojninskega zakona, predvsem pa za razlago tistih poglavij, ki se nanašajo na udeležence NOB.

Po zadnjih poročilih je odbor zveznega odbora za socialno-zdravstvena vprašanja 19. marca že razpravljal o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih.

Prisotni poslanci so pozdravili obvestilo, da je zvezni izvršni svet sprejel predlog ZVB NOV Jugoslavije, da se posebni invalidski dodatki, ki ga prejemajo otroci padlih borcev, poveča od predvidenih 12.000 na 15.000 dinarjev. Sprejet je tudi predlog, da se splošni invalidski dodatek izenači za vse vojaške vojne invalide v znesku 16.000 dinarjev.

Na seji so sprejeli tudi spremembo, po kateri dobe pravico do dodatka v znesku 5.000 dinarjev, ne glede na skupino, vsi invalidi, ki se hranijo sami, in tisti, ki so tuberkulozni. Dodatek invalidom I. skupine za spremljevalca se poveča od 20.000 na 25.000 dinarjev.

Ko so sprejemali zakonski predlog s temi spremembami, so poslanci še posebej naglasili, da vprašanje invalidov s tem še ni dokončno urejeno in da je treba čimprej ponovno proučiti ves sistem invalidnin. Pri tem so vztrajali zlasti zato, ker menijo, da je položaj invalidov najvišjih razredov urejen ugodno, da pa je še vedno nekaj neurjenih vprašanj pri invalidih nižjih razredov in pri družinskih invalidih.

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

JOŽE MAR

BIL JE DVAKRAT OBEŠEN

Z apori v nekdanji prisilni delavnici na Poljanskem nasipu 52 so bili v začetku leta 1945 vedno polni. Domoobranci in Nemci so skrbeli, da ni usahnil dotok jetnikov, čeprav so že vsi slutili skorajšnji konec vojne. Hoteli so uničiti kar največ ljudi, posebno iz Ljubljane, za katero so dobro vedeli, da je proti njim. Zato so bile aretacije na dnevnem, posebno pa še na nočnem redu. Noč za nočjo so si sledile aretacije, policisti so razbijali po vratih in preiskovali stanovanja, aretirance pa odvažali v zapore. Menda so pri tem imeli nekakšen svoj sistem. Tako so se spravili včasih na določen urad ali ustanovo ter pobrali večino uslužbencev. Tako so na pr. izpraznili banko »Slavijok«, nato železniško direkcijo, električno cestno železnico, nato socialno zavarovanje. Potem so spet ropotali po mestnih predelih.

Pri zadnjih večjih aretacijah meseca januarja 1945 so si izbrali namerščence socialnega zavarovanja. Pobrali so naš kakih petnajst, med njimi tudi mene. Najprej so nas odpeljali na policijo na prvo zasllišanje in nas razporedili v »podmornico« v kleti ali pa v III. nadstropje v nekdanje stranišče. V to stranišče sem prišel tudi jaz. Tam je bilo že osem ljudi, vsi z drugih delov mesta kot jaz. Ko smo se v naglici predstavili, sem opazil hišnika hiše v Wolfovi ulici, kjer je bila steklarina. Klečal je na tleh, ni mogel ne stati ne sedeti. Samo klečal je in vzdihoval. Ravnokar je prišel z zasllišanja iz sosednje sobe. Tepli so ga z gumijevkami in boksalci, bil je tako zdelan, da je malo manjkal, pa bi omedlel. Pri sebi sem imel aspirin, dal sam mu ga, da bi mu bolečine nekoliko ponehale.

Nenadoma smo zasllišali iz sosednje sobe presunljivo žensko vpitje. Zraven nas je bila namreč zaslliševalnica, ki jo je ločila od naših sobe samo zidna stena. Slišali smo tudi udarce. Hišnik je zastokal: »Joj, mojo ženo tepejo!« Oba so aretirali istega večera. Predstavljajte si človeka, ki je bil sam neusmiljeno pretepen, zdaj pa zaslliši še to, kako tepejo prav tako tudi njegovo ženo. Zivljenje bi dal zanjo, da bi ji lahko kaj pomagal, pa ji ne more prav nič. Kakor sam bil že prej trdno odločen, da nič ne zinem policistom o mojem delu, sem zdaj še trdneje stisnil zobe in si zaprisegel, da četudi me ubijejo, ne bom odpril usta. Za zglede sem si vzela hišnika. Če je prenesel svoje muke, zdaj pa se ženine, zakaj naj bi bil jaz slabši... Komaj je vpitje prenehalo, so se odprla vrata naše celice. Nekakšen fantalin-fine je potegnil na hodnik. Z vrata mi je strgal volneno ruto in mi skušal z njo zavzeti oči. Čeprav je bilo na hodniku točno, sem ga vseeno spoznal. Bil je doma iz Rožne doline v Ljubljani, Sušarskičev, moj sosed, star kakih 20 let. Nazadnje se mu je posrečilo, da mi je ruto ovil okoli glave, nato pa me je sunil skozi druga vrata v neko pisarno. Nisem videl, kdo je v sobi, zasllišal pa sem kovinski zvok pištole, ki jo je nekdo trdo položil na pisalno mizo. Zatem sem zasllišal popolnoma neznan glas: »Govori!«

Bil sem tiho, oni pa je kar naprej gnal svojo in ponavljal svoj »govori!« Nič ni povedal, kaj bi rad zvedel, jaz ga pa tudi nisem hotel vprašati. Po nekaj pozitivih me je pestjo krenil po glavi, da mi je ruta odletela na tla. Spoznal sem zaslliševalca, bil je neki dijak trgovske akademije. Pristopil je tudi Sušarskič in oba sta mi spet z zadržanimi močmi zavezala ruto okoli glave. Potem pa spet »govori, govori, govori...« Spet sem bil zagnan na tla. Spet sem bil zagnan na tla, vsaj mislim, da sem na tleh, dejansko na usnjenem divanu. Na sebi sem začutil udarce z gumijevkami. Nagonsko sem se vrgel na tesar, da me ne bi zadel drugim kot na hrbet. V začetku nisem dal glasu od sebe, ko pa sem dobil kakih 30 ali 40 udarcev, sem začel močno vpiti. To se je najbrž slišalo na hodnik in v sosednje sobe. Potem ko sem dobil spet še toliko udarcev, sta se vrgla name in mi zvezala roke na hrbet. Vrgel je bila verjetno precej dolga, saj ko sta me postavila na nogo, sta jo začela vleči nekam kvišku. Cutil sem, da sto-

jim med vrati. Ko mi je prej zaslliševal med pretepanjem zbil ruto z obraza, sem za trenutek zagledal na zgornjem delu podbojev par obročev, kakršne imajo ponekod po stanovanjih, da nanje pritrdijo gugalnico za otroke. Skozi ta par obročev sta vtaknila zasljševalca, prvi in jo začela vleči k sebi. Roke so se mi začele na hrbtu zvijati, izgubljal sem tla pod nogami. Z nogami sem iskal opore ob stranskih podbojih, da ne bi obvisel. Medtem ko so me tako obešali, me je eden izmed policistov ves čas tepel po hrbtu pod tlakom. Nenadoma sem začutil v desni rami neznanško bolečino. Istočasno sem že cepnil na tla, ker sta policista vrg spustila. Potem sta me vrgla na hodnik in me spet potisnila v nekdanje stranišče.

Tam sta me dva tovariša prijelja vsak za eno roko in močno potegnila vsaka na svojo stran. V desni rami je škrtnilo, kost pa je skočila v svoj sklep. Še danes me boli tista rama, ko se pripravljam k slabemu vrenemu.

Ko so vse jetnike iz naše celice zasljšali na podoben način, je bila ura že dve po polnoči. Stlačili so nas v zaprt policijski avto, imenovan »marica« in nas odpeljali v prisilno delavnico. Tam so nas spravili v 5. in 6. sobo v II. nadstropju. V vsaki sobi je bilo že nad 30 jetnikov in ko so nas prignali mednje, so se večinoma zbudili. Nisem mogel doseči praznega ležišča na zgornjem pogradu, zato sta me potegnili kvišku dva tovariša. Sleči pa se sam nisem mogel, posebno nisem mogel sneti hlač, ker so bile s krvjo zalepljene na zadnjem platu. V tej sobi sem spoznal vrsto znancev in vsi smo se več ali manj čudili, ker smo se našli v tako nenavadnem stanovanju.

V prisilni delavnici je gospodaril menda vsem Ljubljancem znani Simon, čokat in po zunanjem videzu brutalen človek. Slišal sem, da je bil po poklicu mešar, doma iz Berlina. Nastop je imel res tak, kakršnega so imeli nemški mesarji. Za pomočnike je imel domače izdajalce, med temi policijskega poročnika Hlebeca in za ekonoma Vončina. Ta je hodil okoli večinoma v civilni obleki, v kratkih hlačah in škornjih.

Iz »prisilne« delavnice je hodilo nekaj jetnikov delat nekam v kornjušnico, v samih zaporihi pa so bile krojaška, čevlarska delavnica in majhna tiskarna. Tisti, ki so v teh delavnicah in v tiskarni delali, so živeli v posebni sobi št. 4 v I. nadstropju. Med te tovariše sem prišel tudi jaz, ki sem se javil za delo v tiskarni. Delavnice so bile na dvorišču, desno od vhoda. Tam je bilo malo več svobode in tudi obiske smo lahko sprejemali, ne da bi se jim bilo treba prijaviti v pisarni. To je bil tudi vzrok, da sem se prijavil za delo.

Ta tiskarna je bila takimenoavana »relacijska pisarna« ali »transformator«, oziroma razdeljevalnica za sprejem in izdajo novic, ki so se tiste čase pojavljale včasih zelo naglo in pogosto. Tiskarno je vodil domobranci policist, sin bivšega faktorja »Delniške tiskarne«. Takoj sem spoznal fanta, ki ni bil »poklicni« domobranec. To bi se mi čudno zdelo, ker so bili grafični delavci navadno napredni ljudje. Fant se je pri tem delu samo skrival, da mu ni bilo treba drugim, v bolj nevarne kraje. Tam sta bila tudi dva taka knjigoveza in strojnik. Tiskarna ni bila velika, saj je imela le en črkovnik, majhen tigl in nekaj knjigoveškega orodja. Včasih je vanjo v spremstvu Hlebeca ali Vončine, pa tudi samega Simona, zašel kak obiskovalec. Navadno smo mu morali brž natisniti vizitke. Črkovni material smo imeli iz demoliране tiskarne bratov Tuma iz Most, ki so jo domobranci popolnoma uničili, velike zaloge celofan papirja pa razvlekli po vsej tiskarni. Le stroje niso odvekli, ker je nekdo zadnji hip vrgel vse ključne in odvijake skozi okno v sneg. Zato so te stroje Nemci nameravali odveči v klet »Vzajemne zavarovalnice«, kjer so hoteli urediti lastno tiskarno.

V četrtek, dne 22. februarja 1945, so se zvečer odprla vrata naše sobe. Zagorela je svetilka, ki so jo prižigali s hodnika. Po hišnem redu smo že vsi ležali in tu di spalji, saj smo bili utrujeni. Vstopil je Simon in zarjul: »Auf! Kje je tisti tiskar?«

Cepnil sem s pograda in stopil predenj. Ukazal mi je, naj se takoj obešam in grem z njim. Tako sem tudi napravil, ves prestrašen, ker nisem stisnil nič dobrega. Videl sem namreč Simona nekoč podnevi, kako se je z nekim zapornikom na videz prijazno pogovarjal. Spraševal ga je, če je zadovoljen, če mu kaj manjka, če ima kako pritožbo, nenadoma pa ga je z vso silo s pestjo udaril ob zid in se tako potikal, da je bil hkrati krvav na obe strani; od Simonove pesti in od zidu. Simon je bil s meje odpravil dalje po hodniku, kot bi napravil kdove kako človekojzumno dejanje. Bal sem

se tudi zaradi tega, ker se mi je čudno zdelo, da je prišel sam pome, saj bi lahko poslal kakega paznika, ki jih je bilo dovolj po hodnikih.

Simonem sem šel v pritličje, kjer me je peljal v svoje prostora. Imel je dve pisarni, levo od vhoda v poslopje. Tam mi je pomnil pod nos kos papirja z rokopisom. Ukazal mi je, naj grem takoj v tiskarno in naj natisnem lepak s tem besedilom v dveh jezikih, v nemškem in slovenskem. Na prvi pogled sem videl, da je besedilo sestavljeno v nemščini, zato sem ga vprašal, kje je slovensko besedilo. Nahrulil me je:

»Hudiča, kot Slovenec boš vendar znal povedati to, kar je napisano nemško, tudi po slovensko!«

Tako sem šel nekako ob desetih zvečer v tiskarno, pravzaprav sta me tja peljala Hlebec in Vončina. Sele tam sem prebral, kaj je na listku zapisanega. Postavil sem črke in prevedel vsebino v slovensčino...

Oznanilo
Javljaja za, da je bil danes dr. Vladimir Kante
justificiran zaradi sodelovanja s komunisti, kar naj bo vsemu prebivalstvu v svarilo.

Podpisan Reiner

Medtem ko sem staval črke za to oznanilo, sta bila Hlebec in Vončina ves čas zraven in sta me pazljivo nadzorovala. Gledala sta mi pod prste kot bi bila tiskarska vajenca, ki se hočeta temeljito izučiti svoje obrti. Ko pa sem napravil prve oditise, sta jih vzela in jih spravila v žep. Okoli treh zjutraj sem bil z delom gotov. Tedaj je prišel v tiskarno Simon. Preštel je lepake in zakričal, kje sta še dva. Dal mi je namreč točno sto listov papirja. Povedal sem mu, da imata ta dva lepaka gospoda Hlebec in Vončina. Simon ju je silovito nadrl in jima oba lepaka odvzel. Najbrž je smatral, da je izvršitev kazni nad dr. Kantetom še uradna tajnost. Mogoče pa se je tudi bal, da ne bi nenadna partizanska intervencija zločina preprečila. Nato smo šli vsi skupaj v Simonovo pisarno, kjer me je Simon odslovil z besedami:

»Drži gobec, naj to nikogar denes pred večerom nič ne skrbi!«

Prišel sem v našo sobo. Tovariši so se oddahnili, ker so se več čas bali, da se mi je kaj hudega pripetilo. Povedal sem jim vse, kar sem videl in zvedel in nihče med nami ni več zaspal. Jaz sem naslednji dan imel prosto, ker sem delal ponoči. Tako hinavsko pravični so bili nacisti s svojimi sužnji!

Popoldne, po kosilu, nisimo hodili delat. Bil sem v naši sobi in smo gledali skozi okna. Čeprav so bile spodnje sipe polbejene, se je skozi zgornje lahko videlo na dvorišče. Okrog štirih popoldne smo opazili, kako so se vhodna vrata na široko odprla. Skoznje je pripeljal najprej osebni avto, za njim pa kočija. Iz avtomobila je stopil več vojških nemških esesovskih oficirjev, iz kočije pa dva ali trije civilisti v boljnjih, pražnih oblekah. Skupaj so šli proti vrtnim vratom, ki so bila med gospodarsko-kuhinjskim in glavnim posloppjem. Na tem vrtu smo se včasih, navadno ob nedeljah, smeli sprejemati v gostem redu. Tam smo lahko razrjnjali po snegu naše odeje in jih iztepli, da so bolhe, ki jih ni bilo malo, padale v sneg in zmznile.

Ni preteklo deset minut, ko smo zagledali iz stranskega krila poslopja prihajati srednjevelikega, nekoliko čokatega človeka. Za njim je stval domobranci notič z bajonetom na puški, naperjenim možu v hrbet. V tistem delu poslopja smo vedeli, da so samice za posebno važne jetnike. Takoj smo vedeli, da ženejo dr. Vladimirja Kanteta in da ga peljejo na morišče.

Čeprav nam je bilo strogo prepovedano zapuščati sobe, sem vendarle smuknil na stranišče. Od tam se je skozi okno videlo na vrt. Kakih deset korakov od okna je rasel tedaj še gol kostanj s precej nizkimi vejami. Pri njem je stala zbrana družina, ki naj bi gledala obsojenčovo smrt. Kante je prišel k njim. Brez vsakih ceremonij in brez ponovnega branja smrtno obsodbe je stopil dr. Kante na stolček, ki je stal pod kostanjem. Simon mu je na vrat nataknil zanko ter spodbil stolček z nogo. Dr. Kante je obvisel, istočasno pa se je tudi vrt utrgala. Obešene je spet stal na tleh, ne da bi bil kaj klicenil. Vsi gledalci so se začudeno spogledali. Simon pa se je takoj znašel in ukazal, naj dr. Kanteta takoj odvedejo nazaj v zapore. Ko sem se vrnil v sobo, so mi tovariši že povedali, da je šel Kante preko dvorišča nazaj v svojo celico. Povedal sem jim, da je bil že obešen in da je tako po narodnem pravu kazen za svedrenje in se ne sme ponoviti. Toda tovariši VIII Stanič me je prekinil, da to vrt Nemci ne velja, ker imajo oni svoje, nemško pravo. Zaradi tega sta med nami takoj nastali dve stranki. Na žalost sem izgubil stavo jaz, ne Stanič.

Ni preteklo niti pol ure, ko se dr. Kanteta spet prignali na vrt. Čez kakih dvajset minut so se ofi cirji in civilisti, ki so gledali obešanje, odpeljali. Na vrtu je sam ostal dr. Kante, mi pa smo želi na naših pogradih in tuhtali, kakšni ljudje so pravzaprav ti Nemci... Drugo jutro smo s stranišnega okna videli truplo dr. Kanteta še višeti na kostanju. Bil pa je bos in samo v spodnjem perilu. Kdo ga je stekel in sezul, nisimo nikoli zvedeli.

Še danes mi je pred očmi mož z neblim, mirnim obrazom, kako popolnoma mirno koraka čez dvorišče. Občudujem njegovo junaštvo.

Zgodba o neznanem junaku

Letošnji 8. marec je za nami. Praznovali in slavili smo ga različno. Med omembe vrednimi čestitkami je vsekakor tista, ki so jo poslali iz podjetja »Franjo Krč« v Zemunu 76letni Mariji Krč s Sela pri Zirovnici na Gorenjskem. V pismu, ki ga je sprejela, piše:

»Za praznik žensk, 8. marec 1965, vam pošilja prigriscne čestitke in vam želi dobrega zdravja delovni kolektiv tovarne, ki nosi ime vašega sina Franja Krča. Obenem vam pošiljam majhno da-

Franjo Krč

rilo, 20.000 dinarjev. Z njim si kupite, kar si želite, ker ne vemo, kako bi vam drugače čestitali za ta praznik...«

Razen tega jo tudi vabijo, naj jih pride v Zemun obiskat, obenem pa objublajo, da bodo prišli tudi oni k njej na obisk.

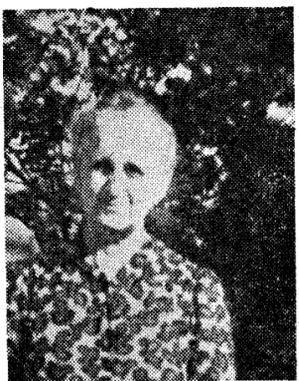
Marija Krč je izgubila moža v I. svetovni vojni, ko je bil njen sin Franjo star šele eno leto. Leta 1931 se je Franjo izučil za ključavničarja ter se zaposlil v električni Moste pri Zirovnici. Toda že leta 1933 so ga odпустиili, ker

se je preveč potegoval za pravice delovnega človeka. Naslednje leto je delal v Crnučah, nato pa v jeseniški železarni. Zelja po lastnem izpopolnjevanju ter spoznavanju ljudi in krajev ga je vodila dalje v svet. Zato je leta 1939 odšel v Zemun in se zaposlil v takratni tovarni letal »Ikarus«. Leta 1940 je v Zemunu odprl lastno ključavničarsko delavnico. Postal je tudi član KP in je od leta 1941 aktivno delal pri organiziranju odpora proti okupatorjem v Zemunu in okolici. Čeprav je precej njegovih tovarišev in sodelavcev še živih, med njimi Jure Cule, direktor tovarne »Franjo Kluz«, in Božidar Tomič, bivši podpredsednik ljudskega odbora Beograd, je Franjevo življenje pokrito s tancico tajnosti. V podjetju, ki nosi njegovo ime, imajo o Franju Krču zapisano samo tole:

»Bil je močne postave, lep, globoko vdrtih oči, zenice je imel vedno ostro uprte v sobesednika. Njegov pogled je močno izzival policajce. Po aretaciji so ga brez usmiljenja pretepli, največ po glavi. Zlomili so mu tudi čeljust. Čeprav je bil telesno popolnoma iznakažen, ga niso mogli prisiliti, da bi spregovoril. Razen povečane slike v sejni dvorani občinskega odbora ZB Zemun, o Franju Krču ni nobenih podatkov v arhivih. Vsi se ga spominjajo samo kot zelo hrabrega človeka — človeka akcije.«

Kako konspirativno je živel Franjo Krč, se vidi tudi iz tega, da celo njegovi najožji sodelavci, člani KP in SKOJ ter drugi borci, niso po vojni vedeli povedati, ali je bil poročen ali ne, ali ima starše ali ne. Vedeli so le to, da je bil po narodnosti Slovenec.

Franjo Krč je v Zemunu dolgo časa vodil SKOJ in vse akcije, ki so jih izvedli njegovi člani. Med drugim je leta 1944 dobil nalog, naj organizira atentat na zloglasnega ustaškega polkovnika Wolfa. Ta je bil star kakih 40 let, težak pa okoli 100 kg. O njem so krožile govorice, da je odličen strelec in da zadene jajce na 200 metrov. Za njegovo likvidacijo so

Krčeva mama z Sela pri Zirovnici, stara 76 let

bile ustanovljene tri trojke, ki so ga morale ubiti za vsako ceno, ne glede na morebitne žrtve. Eno izmed teh trojk je vodil Franjo Krč.

Člani trojk so polkovnika zasledovali s pištolami v žepih kakih 20 dni, toda zaman. Prva priložnost za uspešno akcijo se jim je ponudila, ko so zvedeli, da bo Wolf čakal svojo zaročenko v pristanišču ob Donavi. To se je res zgodilo. Iz pristanišča sta ustaš in zaročenka odšla v mesto, v Dušanovo ulico. Pred hišo, kamor sta odšla, sta ga čakala dva atentatorja, okoli hiše pa so bili razporejeni člani komiteja. Ze iz tega se vidi, kako je Krč izvrševal povelja »ne glede na žrtve«.

Ko je polkovnik Wolf stopil iz hiše, je takoj opazil atentatorja. Ta je dvignil roke, kot bi se hotel vdati. Toda ko se mu je Wolf približal, ga je mladinec-atentator zgrabil za roko, v kateri je držal pištolo. Priskočil je drugi atentator in ustrelil v Wolfa. Toda temu je uspelo iztrgati pištolo iz rok mladince ter streljati. Enega izmed atentatorjev je ranil, takoj zatem pa je počilo štirinajst strel in polkovnik je padel mrtev. Ranjenega mladince pa so takoj spravili na osvobodeno ozemlje v

bolnišnico. Kakšno važnost so ustaši pripisovali Wolfu, se vidi iz tega; da se je zanj telefonično zanimal sam Ante Pavelič.

Po napadu na Wolfa je bilo v Zemunu in okolici zapovrstjo še sedemnajst atentatov. Drug za drugim so padali izdajalci. V teh dneh je Franjo Krč urejal in povezoval skupine skojčevcev, ki so izgubili medsebojno zvezo iz teh ali onih razlogov. Z njimi se je sestajal v ulici Radoja Dabića in v Tošinem bunarju. Med temi razbitimi skupinami pa je bil tudi partizanski dezertir iz Iriga, ki je imel ilegalno ime »Cveček«. Vanj nihče ni dvomil, dokler ga niso videli odhajati iz pisarne policijskega načelnika Wagnerja. Tudi Franjo Krč je postal žrtev tega izdajalca, ki so ga mladinci nekaj dni po Krčevi aretaciji pričakali v zasedi in mu s kladivom razbili glavo.

Po vojni so leta minevala drugo za drugim. Krčeva mati je vedela o sinu le to, da je bil nekje v Zemunu ubit. O tem, kako se je to zgodilo, pa ni vedela čisto nič. Nekega dne pa ji je neki domačin, ki je bil službeno v Zemunu, povedal, da je tam videl napis na podjetju, ki nosi ime po njemem sinu.

Tako je Krčeva mati pred štirimi leti odšla na pot v Zemun. Ko je zagledala v Prvomajski ulici nad tovarniškimi vrati napis: »Franjo Krč — podjetje za remont motornih vozil«, je bridko zajokala. Kasneje je pripovedovala, kako so jo v podjetju lepo sprejeli. Šele takrat so v tovarni zvedeli, odkod je bil Franjo Krč doma, čeprav so imeli v mnogih pisarnah in dvoranah njegovo sliko. Zvedela je tudi, da je bil njen sin ubit po strahotnem mučenju in da za njegov grob ne ve nihče.

Od takrat dalje redno prihaja jo na Selo h Krčevi pisma iz Zemuna. Sprejema jih z velikim veseljem.

Krajevna organizacija ZB iz Zirovnice bo letos poleti priredila izlet svojih članov in obisk podjetja »Franjo Krč«.

Jože Vidic

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

... da v Avstraliji obnavljajo vojsko na loterijski način?

V Avstraliji potrebujejo za vsakoletno obnavljanje vojske precej manj rekrutov, kot pa imajo na voljo mladih fantov. Da ne bi bilo »zamer«, dvakrat letno izzberejo imena oziroma rojstne podatke onih, ki jim je usoda namenila vojaško službo. Ob tej priložnosti napolnijo loben z lističi, na katerih so napisani datumi — ob prvem zbranju za prvo, ob drugem pa za drugo polovico leta. Glavni dobiček za fante, ki jih tako izzberejo, je torej vojaška služba.

... zakaj v Veliki Britaniji razprodajajo fese?

Pred kratkim je britanska vojska na javni licitaciji v Londonu prodala 8715 fesov, ki so jih bili nabavili in vskladirani leta 1962. Takrat so jih namenili za britanske kolonialne enote v nekdanjih britanskih kolonijah v Afriki. Medtem pa so te enote postale sestavni del oboroženih sil mnogih afriških dežel, ki so v najdem času postale samostojne države. Tako so bili rdeči fesi s črnimi čopi odveč in britanski vojski ni preostalo drugega, ko da jih proda. Zanje so izžrtili 919 funtov.

Ali veste...

... kako je bila osvobojena Ljubljana?

Medtem ko so enote 30. divizije že 30. aprila 1945 vdrele v Trst in ga v naslednjih dveh dneh skupno z drugimi enotami IV. armade povsem očistile, enote 31. divizije pa so 1. maja osvobodile Trzin in Gorico, so se boji za osvoboditev Ljubljane zavlekli vse do 9. maja.

Z Dolenjskega je proti Ljubljani prodiral VII. korpus katelega 15. divizija je 8. maja prodrla pred Dobrunje in Bizovik, 15. divizija pa na črto Ortlje-Habna gorica. Sovražnikove policijske in domobranske sile so se ob podpori kakih dvajsetih topov srdito upirale. O hudih bojih nam priča med drugim tudi podatek, da je sovražnik samo v zadnjih dveh dneh bojev za Ljubljano imel kakih tristo mrtvih in 150 ujetnikov.

Naslednjega dne je 18. divizija z jugovzhoda vdrila v mesto in ga osvobodila. 15. divizija pa je pomagala z napadom prek Zaloga in v smeri Sostrega ob Savi. V Ljubljani so naše enote zaplenile mnogo vojaškega materiala, med drugim tudi 120 topov, 500 mitraljezov, 5000 pušk, 110 minometov in 400 brzostrejk.

... kaj je bila Mannerheimova črta?

Finci so se že 1929. leta začeli utrjevati na meji s Sovjetsko zvezo, vendar obrambna črta, ki se imenuje po komandantu finskih oboroženih sil maršalu Mannerheimu, do izbruha sovjetsko-finske vojne 1939. leta še ni bila povsem končana.

Mannerheimova črta, ki je segala vzdolž finsko-sovjetske meje od Finskega zaliva do obal Ladoga jezera, je bila dolga 142 kilometrov, imela je tri obrambne položaje. Na glavnem je bilo 22 obrambnih vozlov, v vsakem izmed teh pa štiri do pet oporišč. Vsako oporišče je imelo po več bunkerjev, obdanih s strelskimi jarki. Nekateri bunkerji so imeli do dva metra debele stene, njihovi deli pa so bili celo iz 75 centimetrov debelih jeklenih plošč. Na drugem obrambnem položaju, ki se je raztezal tri do pet kilometrov za prvim, je bilo 39 težkih in 178 lahkih bunkerjev.

Sovjetske enote so sicer že tretji dan vojne prodrele pred Mannerheimovo obrambno črto, prebiti pa je kljub hudim izgubam niso mogle. To se jim je posrečilo šele tri mesece kasneje, potem ko so jih bili okrepili s težkimi topovi.

Lansko leto je v sovjetski založbi »Deitskaja literatura« v Moskvi izšla že dolgo pričakovana knjiga znanega pisatelja Sergeja Sergejeviča Smirnova »Brestska trdnjava«. Pisatelj te knjige je med kandidati za Lenino nagrado.

Smirnov je gradivo za svojo knjigo zbral vrsto let in pri tem uporabljal metode, kakršne uporabljajo zgodovinarji povsod po svetu. Iskral je žive priče, jih našel, to so mu povedale za druge, našel je nekaj dokumentov v ogromnih arhivih Rdeče armade, nekaj malega nemških dokumentov in začel delati. Posluševal se je radia in televizije, predaval, česopisov in drugih komunikativnih sredstev in izbrskal iz pozabe mnogo zanimivih podrobnosti.

Kakšen je pomen knjige »Brestska trdnjava« in kaj pisatelj v knjigi opisuje? Povrnilo se v pomlad in zgodnje poletje leta 1941... Jeseni 1939 je Rdeča armada zasedla zahodni del Belorusije, ki je bil med obema vojnama pod poljsko oblastjo. Nova meja je potekala na reki Bug, tik pred mestom Brest-Litovsk. Ze v prejšnjih stoletjih je imelo to mesto burno zgodovino kot križišče in trdnjava. Po porazu Francozov leta 1918 so ruski carji spoznali pomen tega križišča, ki je ležalo ob poti Varšava-Moskva, in ga začeli utrjevati. Izven mesta, na obalah Buga in reke Muhavca je na treh otokih počasi nastajala mogočna utrdba, po ustroju podobna Petrovaradinu ali Kalemegdanu, samo še ob-

»Frühlingsanfang« — »Začetek pomladi«

DRUGO NADALJEVANJE

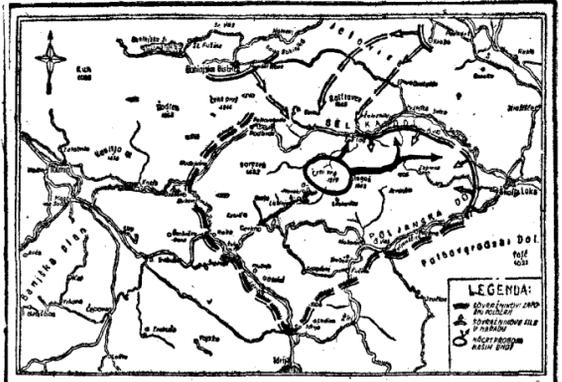
Čiščenje ozemlja in uničevanje partizanskih sil na Gorenjskem in Cerkljanskem naj bi po nemškem načrtu potekalo takole: — Globocnikove policijske in satelitske enote naj bi zasedle in branile zaporno črto, ki je potekala od Idrije vzdolž Idrije do Reke, od tod pa čez Bukovo do Grahovega in po Baški grapi do Podbrda na nekdanji jugoslovansko-italijanski meji — črto Idrija-Skofja Loka naj bi zapirale enote ljubljanskega zaščitnega območja; — najpomembnejša vloga pa je bila namenjena Rösenerjevim policijskim polkom in SS podoficirski šoli iz Ljubljane, ki naj bi s črte

— 2. domobranski bataljon, ki se je sicer zadrževal na Rakeku; — slovenski četniški odredi; — posadke nekaterih dolomit-skih domobrskih postojank; — artilerijski divizion 1. srbskega prostovoljskega korpusa. V vseh teh enotah je bilo pod poveljstvom majorja dr. Dippelherja kakih 3.500 mož. 3. Najmočnejše in najboljše enote so nedvomno bile v udarni skupini S črte Skofja Loka-Selca-Podbrdo so krenile v napad naslednje enote: — 13. SS policijski polk, katerega 2. in 3. bataljon sta že 8. marca prispela s Koroškega;

inženirski bataljon 31. divizije in poveljstvo gorenjskega vojaškega področja s svojimi zalednimi enotami in ustanovami), navodilo, naj ne osredotočajo svojih enot, naj čim bolj manevrirajo, ob prvi priložnosti pa naj se skušajo prebiti v sovražnikovo zaledje — čez Jelovico v Bohinj, v skrajni sili pa čez Dolomite in Pivko v Istro. To pa je bilo v bistvu prav tisto, kar je naknadno svetoval tudi glavni štab Slovenije. »Glede na obseg sovražnikove ofenzive je potrebno naslednje: ne brezpogojno braniti osvobojenega ozemlja, ne dopuščati, da vas stisnejo v večjem številu na ozek prostor, kjer vam lahko zadajo hujše udarce. Izogibajte se večjih frontalnih bojev, vendar nikjer ne dovolite sovražniku napredovanja brez žrtev. Manevrirati na širokem prostoru. Udarjati predvsem na boke in v hrbet napredujočim kolonom...« Žal, nekatere enote, ki so se znašle znotraj sovražnikovega ob-

ročja, niso dovolj upoštevale teh in podobnih navodil ter so zato imele hude in nepotrebne izgube. Obkolitev Sovražnikova ofenziva se je začela 19. marca, ko je kakih 500 nemških vojakov v več kolonah krenilo iz Kroke proti Jelovici. Približno enako število sovražnikovega vojaštva je naslednjega dne odkrog iz Bohinjske Bistrice in se čez Jelovico napotilo proti Selški dolini. Po dvodnevnem pregledovanju jelovških gozdov, kjer pa tedaj ni bilo nobenih naših enot, so se vse te sovražnikove kolone, ki so — po podatkih korpusne obveščevalne mreže — pripadale predvsem 14. SS diviziji, zbrale v Selški dolini. Obveščevalci so vedeli povedati, da se je samo med Zelenjki in Podbrdom nabralo več kot 1.100 sovražnikovih vojakov. To pa je bil le uvod v pravo ofenzivo, ki je — kot sklepamo po najrazličnejših poročilih — potekala nekoliko drugače, kot pa je to

predvideval nemški načrt. Sovražnikove enote, ki so bile določene za zasedbo zaporne črte med Skofjo Loko in Idrijo, so bile do 20. marca že vse na svojih položajih. Najgostejše je bilo na sektorju Ledin med Idrijo in Zirni, kjer se je nabralo kakih 700 pripadnikov domobranskega 2. bataljona z Rakeka in pripadnikov domobrskih postojank v Dolomiti. Sovražnikove enote so položaje zasedle brez bojev, kajti tedaj tod ni bilo nobenih naših enot. Nekoliko teže je šlo za zasedanjem zapornih položajev... 5) Po poročilu obveščevalnega centra IX. korpusa z dne 12. aprila 1945 naj bi to bila 2. bataljon 4. polka in 2. bataljon 1. polka iz Planine pri Rakeku. 6) Po pripovedovanju takratnega komandanta IX. korpusa Jožeta Boršnarja. 7) Po brzojavki, ki jo je štab IX. korpusa poslal dne 23. marca 1945 Glavnemu štabu Slovenije. 8) Brzojavka Glavnega štaba Slovenije štabu IX. korpusa z dne 22. marca 1945.

Grafičen prikaz nemškega obkoljevanja IX. korpusa

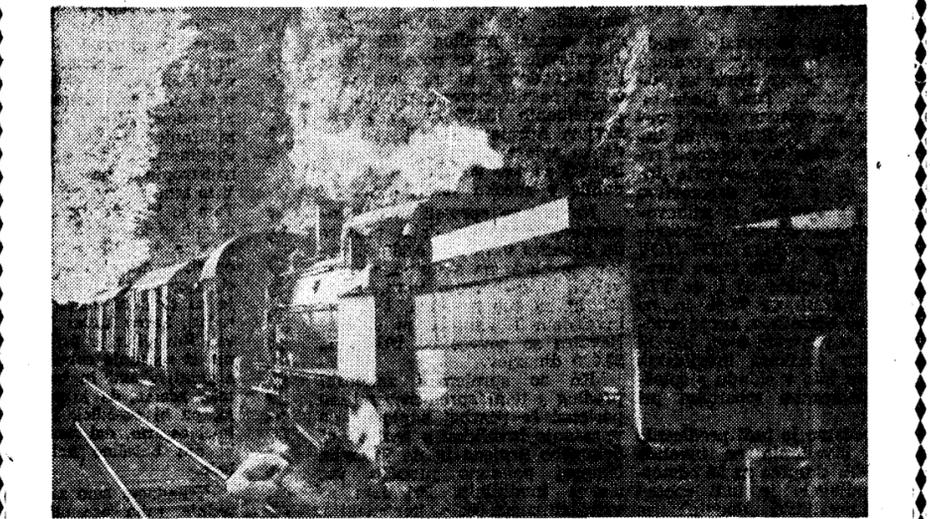
Skofja Loka-Selca-Sorica-Podbrdo potiskali proti jugozahodu in zoževali obroč okrog obkoljenih partizanskih enot na tem sektorju. Kolike sile je sovražnik imel za uresničitev svojega velikopoteznega načrta? Na podlagi nemških dokumentov, čeprav nepopolnih, in obveščevalnih poročil IX. korpusa si lahko ustvarimo precej natančno sliko o sovražnikovi moči: 1. Za zaporo črte Idrija-Reka-Grahovo-Podbrdo je Globocnik sestavil bojno skupino »Blank«, v katero je vključil naslednje enote: — 10. SS policijski polk z vsemi enotami; — 3. bataljon 15. SS policijskega polka; — dva bataljona 1. srbskega prostovoljskega korpusa; — 21. policijska izvidniška četa; — sile zaščitne policije, predvsem četa »Schmidt«; — topniška baterija, ki naj bi jo dodelil 97. armadni korpus.

Bojna skupina »Blank« naj bi zaporno črto zasedla iz dveh smeri: 3. bataljon 15. SS policijskega polka naj bi zasedel položaje po Baški grapi od Grahovega do Podbrda, potem, ko bi se tja pripeljal s kamioni, vse druge enote pa naj bi se zbrale v Idriji in od tod prodirale vzdolž Idrije proti Reki in naprej proti Bukovemu.

V skupini »Blank« je bilo, po približni presoji, 3.500 do 4.000 mož. 2. O silah, ki so zapirale črto Idrija-Skofja Loka, nimamo natančnih podatkov. Iz nekaterih nemških poročil in po podatkih, ki jih je med ofenzivo in po njej zbrala korpusna obveščevalna mreža, sklepamo, da so te zaporne položaje zasedle naslednje sovražnikove enote: — SS podoficirska šola iz Ljubljane, katere pripadniki so nato prodirali iz smeri Skofje Loke proti zahodu skupno z drugimi policijskimi polki; — kakih 1.200 pripadnikov enot, sestavljenih iz sovjetskih vojnih ujetnikov;

— 17. SS policijski polk, ki so ga Gorenjsko pripeljali s Koroškega in Stajerskega; — 28. SS policijski polk, ki se je že januarja vrnil s Stajerskega, kjer se je bil udeležil ofenzive proti tamkajšnjim partizanskim enotam, nazaj na Gorenjsko. V vseh treh policijskih polkih je bilo kakih 4.500 mož. 4. Obveščevalna mreža IX. korpusa je razen tega že 17. marca ugotovila prihod nemške 14. SS divizije s Stajerskega na Gorenjsko (v Radovljico 2.000, na Bled 2.000 in v Kranj 2.000 do 3.000 mož), ki je nato med 19. in 22. marcem temeljito preiskala Jelovico. Naknadno so ugotovili navzočnost še nekaterih drugih manjših enot (neka grška kvilinska enota, ki je sicer varovala del proge Ljubljana-Postojna, italijanske enote na Bukovem in Podbrdu, domobranske enote v Baški grapi itd.). Prvega dela nemške ofenzive proti IX. korpusu se je torej s sovražnikove strani udeležilo skupno kakih 15.000 pripadnikov nemških, italijanskih, nedičevskih, četniških, domobrskih, ruskih in grških enot.

Načrt štaba IX. korpusa Obveščevalna služba IX. korpusa je pravočasno ugotovila prekomerno zbiranje nemških policijskih polkov na Gorenjskem, prihod višjega SS in policijskega vodje Rösenerja v Skofjo Loko in druge znake bližajoče se nemške ofenzive. V zvezi s temu pa je bil nemški sunek iz Idrije in zasedba zaporne črte vzdolž reke Idrije in čez Bukovo po Baški grapi do Podbrda tako naglo dejanje, da se je celo štab korpusa s težavo izognil nemškim kleščam in se v zadnjem hipu umaknil čez šentviško planoto na čepovanski sektor. Se pred tem je štab korpusa dal enotam, ki so ostale na Gorenjskem in Cerkljanskem (italijanski brigadi »Triestina« in »Antonio Gramsci«, Kosovelova brigada, škofjelški odred, jeseniško-bohinjski odred,

Tovariš Marjan Mihelj nam je sporočil, da je fotografija, objavljena v 8. številki »TV-15«, nastala poleti 1944 na progi Postojna-Rakek, približno na sredi te poti. V ozadju je videti okno bunkerja, ki je še danes ohranjen. Vlak je miniral Notranjski odred. Dogodek — fotografski zapisek v rubriki »Fotografija z vprašajem« iz 9. št. »TV-15« je tovariš Lado Kotar opisal: »Bilo je v začetku julija 1944 okrog polnoči med železniškima postajama Sava-Zagorje. Vlak se je nenadoma ustavil. Preko tirnic je ležala prevrtna lokomotiva. Železničar je odšel po Nemce — v vlaku takrat ni bilo nobenega Nemca — in okrog 5. ure zjutraj nas je druga lokomotiva z vagonom potegnila v Zagorje. Pri ogledu železniškega tira sem opazil, da so bili vijaki odvitli tam, kjer sta se stikali tirnici.« V današnji številki priobčujemo fotografijo, ki prikazuje lokomotivo in vagon, ki so »po zaslugi« partizanske akcije iztirili! Prosimo bralce, naj nam sporočijo vse, kar vedo o dogodku s fotografijo.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM ZA DOM • ZA SLUŽBO • IZLET ALI DOPUST PRODAJNI SERVIS Mladina hiša LJUBLJANA - MARIBOR

Legendarno junaštvo v Brestu

teh čet na taborjenje v okolico, v trdnjavi pa so ostali samo zaledni deli s skladišči. Med vojaštvom se je šušljalo o nemških pripravah za napad, posamezni ubežniki iz Poljske so pripovedovali o zbiranju nemških čet, toda poveljstvo Rdeče armade v Moskvi zaradi stalnevo politike ni ukrenilo prav ničesar. Tako so enote Rdeče armade ugodnega jutra 22. júnja 1941 doživle nepričakovan udarec nepripravljenih.

čarmejcev, so Nemce povsem izgnali iz srednjega dela trdnjave, zaplenili radijski oddajnik in več Nemcev zajeli. Drugi rdečearmejski so se opomogli od presenečenja, branilci je bilo vedno več, našli so skladišča hrane in streliva ter organizirali trdno obrambo. Cela nemška 46. pehotna divizija se je ukvarjala s trdnjavo deset dni in pri tem utrpela hude žrtve. Mimo Bresta je držela proti Moskvi z namenom, da sagede sovjetsko državo v srce, osrednja skupina nemške armade. V tej so bile zbrane elitne čete. Pri Brestu je namreč sekala mejo asfaltna cesta med Varšavo in Moskvo. Silna nemška premoč je zmlela nepripravljene branilce,

ki so se ali umikali med neprestanimi boji ali pa so padli, oziroma so jih zajeli. Po enem mesecu so bili Nemci pri Smolenku, po dveh pa že blizu Moskve, foraj kakih 1000 km od Bresta. Toda garnizija in trdnjavi se je še vedno branila in Nemci je niso mogli uničiti. Prvih deset dni so branilci navno upali, da bi Rdeča armada zavrnila nemški napad in jih rešila. Pozneje se spoznali, da so ostali sami globoko v sovražnem zaledju, zato so se večkrat sku-

obrambe brestske trdnjave, ki so se rešili na različne načine, večina pa jih je bilo v nemškem ujetništvu. Preživeli so v obkoljeni trdnjavi doživljali strahotne stvari. Njihov odpor pa bo ostal v zgodovini človeštva kot edinstven primer vztrajnosti, odgovornosti in patriotizma. Po vrnitvi iz ujetništva pa so trpeli razne izpade od sovjetskih oblasti, ki so v njih videli izdajalce, ker so se pustili ujeti. Smirnov je interviriral za mnoge, ki so po padu Stallnovega režima živeli

življenju so oblasti popravile mnogo krivic, prizadejanih junačkom obrambe Bresta. Eden izmed njih, Grigorij Jeremejev iz mesta Kiri-Kiri v Srednji Aziji, je pozneje blizu Udru in Italiji ušel iz ujetništva in se pridružil naši NOV. Bojeval se je v »ruskem bataljonu« v IX. korpusu in se srečno vrnil v domovino. Posebno pretresljiva je pripoved prič iz vrst domačinov v Brestu o neki ženski, ki se je do dolgo, do srede oktobra, skrivala v kletih in razvalinah. Zaman so jo lovili in preganjali. Pojavila se je zdaj tu zdaj tam kot duh, ustrelila in izginila. Oborožena je bila z brzostrejkami, s katero je streljala skoraj ne da bi zgrešila. Bila je zavita v cunjce, blatna in umazana, lase je imela podobne grivl. Vojaki so se je silovito ball. Pisatelj domneva, da je bila ena izmed oficirskih žena, ki so se že pred vojno izurile v vojaških veščinah in so tudi znale dobro streljati. Med nemškim napadom so ji morda ubili moža ali otroke in se je tako maščevala nad ubijalci. Podobnih pretresljivih usod nam je pisatelj v svoji knjigi nanizal še več in upajmo, da bodo slovenski bralci, ki ne znajo rusko, kdaj imeli možnost brati o tej epopeji, ki ne zmanjka za epopejo varšavske vstaje ali Sutjeske. MILE PAVLIN

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

GENERAL BRADLEY, KOMANDANT AMERIŠKE 12. ARMADNE SKUPNOSTI

Z 1,250.000 možmi
sem vkorakal v Nemčijo

Sestindvajsetega decembra 1944 je bila dokončno zlomljena Rundstedtova ardenska ofenziva kot zadnji trzljaj nemškega odpora na zahodu: napad wehrmachta se je skrhnil in se spremenil v polom. V naslednjih nekaj dneh smo zavrnili prednje sovražnikove enote in zasedli položaje, ki smo jih imeli pred začetkom nemške ofenzive.

Tankovska divizija
s petimi tanki

Tragične posledice tega zadnjega Hitlerjevega poskusa smo opazili, brž ko smo ponovno krenili v napad: večji del nemških enot je bil v svoji zadnji ofenzivi pretrpel katastrofalne izgube. Divizije, s katerimi smo imeli opravka, so bile pravzaprav le še ostanki prejšnjih enot. Druga

Za naše komandante je to bilo idealno vojskovanje: vse načrte, ki so si jih bili zastavljali na karti, so z lahkoto uresničevali.

Navadno smo z motoriziranimi pehotnimi kolonami in tanki, ki so lahko napravili dnevno trideset, štirideset in celo do petdeset kilometrov dolgo pot, prodirali po dveh vzporednih cestah, hkrati s tem pa čistili prostor med tema dvema klinoma. Zajeli smo ogromno ujetnikov.

Le izredni sreči pa se imamo zahvaliti, da smo 8. marca 1945. leta osvojili most pri Remagenu, ki je bil izmed vseh mostov čez Ren edini nepoškodovan. To okolnost smo nemudoma izkoristili in poslali na vzhodni breg reke nekaj divizij Hodgesove 1. armade. Čez most je najprej krenila pred-

Eisenhower, Patton
Bradley in Hodges

hodnica, s katero smo zavarovali reko desno in levo od Remagena, nato pa smo postavili še druge mostove in uporabili izkrcevalne čolne, ki smo jih vlekli za sabo že čez vso Francijo v upanju, da nam bodo na Renu prišli prav. Štiri ameriške divizije so na mostišču vzdržale vse dotlej, dokler ni tudi Pattonova 3. armada južneje od nas prešla prek reke.

»Molči,
ker Nemci še ne vedo!«

Patton se je bil zaustavil v Koblenzu in čakal na trenutek,

ko bi se mogel prebiti čez reko Moselle. Brž ko se mu je to posrečilo, je proti jugu poslal motorizirano kolono, da bi obkolila nemške enote, ki so bile zaustavile 6. armadno skupino pod poveljstvom generala Deversa. Kolona se je prebila v sovražnikovo zaledje in s tem prisilila Nemce k umiku, 6. armadna skupina pa je kot naše desno krilo spet lahko pospešeno nadaljevala prodiranje. Patton je imel svoje pontonske mostove pri prednjih oddelkih in tako je lahko brez dolgotrajnih priprav, ki so na severu zadržale Montgomeryja, prešel čez reko.

Še vedno se spominjam, kako me je tisti večer poklical po telefonu:

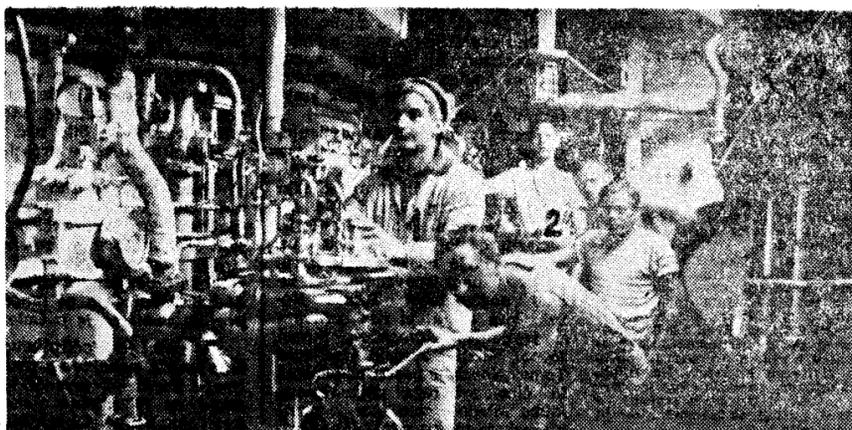
»Brad, nikomur ne povej, da sem že na drugi strani. Nemci še niso opazili tega, toda čez reko smo prišli živi in zdravi. Na to stran smo, z izredno majhnimi izgubami, spravili že vso divizijo.«

Za ta uspeh smo se imeli zahvaliti le Pattonovi naglici: ni se bil namreč zaustavil na bregovih Rena, temveč je nemudoma krenil onstran reke. Sicer pa je bila to — da so imeli pontonske mostove v prvi bojni črti — moja zamisel. Načelnik inženirije je bil po naključju moj sošolec in ko sva se nekaj dni pred tem nepričakovano spet srečala, sem mu svetoval, naj svoj material pomakne bolj naprej. Tako so lahko brez kakršnegakoli zavlačevanja začeli postavljati mostove prek reke, preden so se Nemci spet mogli osredotočiti na nasprotnem bregu. Naslednji večer mi je Patton ponovno telefoniral:

»Tokrat pa te, Brad, prosim, če objaviš, da sem že onstran Rena, ker to vedo tudi že Nemci. Sestrelili smo narveč že trindeset njihovih letal, ki so poskušala uničiti naš most. Želel bi, da bi javnost zvedela o tem prej, kot pa bo na severu Montgomeryju uspelo priti čez reko.«

● V PRIHODNJI
ŠTEVILKI:

V petindvajsetih sekundah zveza s komandanti armad — Kam z nemškimi ujetniki? — Srečanje z Rusi na Labi.

Kje so tovariši s torpednega čolna?

V poletni sezoni sem slučajno spoznal avstrijskega turista, ki mi je pripovedoval, da že dalj časa išče stikov s svojimi nekdanjimi slovenskimi kolegi, s katerimi je v času prve svetovne vojne služil v tedanji avstro-ogrski mornarici. Vsako leto prihaja k nam na dopust, pa kljub prizadevanjem doslej še ni uspel poiskati sledi za nekdanjimi tovariši. Ker je mož očitno prijatelj naše dežele in naših ljudi, sem mu obljubil pri njegovih prizadevanjih pomoč in tako mi je poslal gornjo fotografijo s podrobnejšimi podatki, ki jih v nadaljnjem navajam.

Ime mu je Max Sassman, prebiva pa v Linzu. Služil je v letih 1916, 1917 in 1918 kot podoficer na torpednem čolnu z oznako S. M. Tb. 62. T. V teh letih je služilo z njim

več naših rojakov, od katerih se danes spominja še imen tedanjega podoficirja KOPRIVSKA iz Kočevja, podoficirja PREKORŠKA iz Celja in podoficirja TURINA iz Karlova. Na fotografiji sta med drugimi podoficer TURINA (1) in podoficer Sassman (2). Menda se je omenjeni čoln zadrževal v območju Jadranskega morja od Pulja do Kotra, leta 1918 pa je prešel v Italijo.

Mogoče se kdo od Sassmanovih tovarišev živi kje v Sloveniji, ali pa mogoče živijo, kje njihovi svojci ali znanci; ker bi jih Sassman rad ob priložnosti obiskal ali kako drugače prišel z njimi v stik, bi jim bil zelo hvaležen, če bi lahko poslali kakršnekoli podatke bodisi na naslov uredništva »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10 ali na naslov: ing. Martin Sever, Ljubljana, Mala čolnarska 14.

nemška oklopna divizija, v kateri je prej bilo kakih 11.000 mož in 90 tankov, je sedaj imela komaj še 1.500 mož in pet tankov. Ko se je po vsem tem ponovno znašla pred nami, nam ni mogla povzročati nobenih večjih težav. Podobno je tudi 5. padalska divizija, ki se je borila v Bastogni, obstajala le še na papirju.

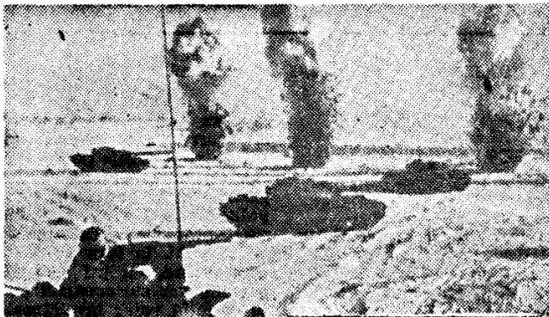
Tako smo spet nadaljevali pot proti Nemčiji. Brez izgub seveda ni šlo, bile pa so mnogo manjše, kot pa v obdobju pred ardensko bitko. Do te zadnje nemške ofenzive smo morali na vseh sektorjih fronte vzdržati ogrožene in krvave spopade. Mitraljezi, ki jih je bil sovražnik razporedil po poljih in travnikih ter jih izvrstno prikril, so nas drago stali. Sicer pa so bile izgube na obeh straneh zelo občutne. Naši vojaki so se čudovito borili in zavračali sovražnikove napade. Njihov odpor je močno oslabil wehrmacht, zaradi česar se je vojna tudi prej končala.

Načrtno vojskovanje

Če že moram na kratko obnoviti takratne dogodke, je treba vsekakor poudariti dejstvo, da je po ardenski bitki vse potekalo tako, kot smo si bili zamislili. Kolikor vem, se je takrat prvih v zgodovini dogodilo, da je vrhovni komandant lahko uresničil svoje cilje z matematično natančnostjo. Da bi obkolili in zajeli, kar se je znašlo v »žepu«, ni bilo treba storiti nič drugega kot razporediti enote v obliki širokih klešč. Le nekajkrat smo imeli opravka z močnejšimi žarišči odpora, sicer pa smo sovražnikove enote nagnali v mreže vselej tam in takrat, ko smo to hoteli. Sovražnika smo zelo pogosto presenečali in prebijali njegovo fronto.

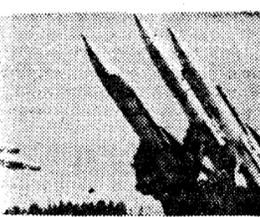
V besedi ...

BURMANSKA VOJSKA je med drugim oborožena tudi s topovi »B-1«, ki so jugoslovanski izdelek. Na fotografiji vidimo mlade burmanske vojake, kako se urijo v streljanju s temi topovi.

SOVJETSKI OKLOPNI TRANSPORTERJI skupaj s tanki in pod vrstov topniškega ognja jurišajo na »sovražnikove« prednje položaje, da bi prodrli do glavnine, preden bi se opomogla od »jezov udara«. Slika izvira iz dnevnih manevrov s. armade.

AMERIŠKE RAKETE »zemlja-zrak« tipa »Hawk« sicer južnovietnamska letališča varujejo pred nasprotnikovimi zračnimi napadi, povsem brez koristi pa so v boju s tamkajšnjimi narodnoosvobodilnimi enotami, ki so že nekajkrat napadle oporišča vladnega letalstva z minometi. Na sliki vidimo tri rakete »Hawk« in dva reaktivna lova-hombnika tipa F-105 »Thunderchief«.

... in podobi

Stari pisker

V Starem piskru so nas sprejeli zelo surovo, z gumijevkam in puškinimi kopiti. Pretepali so nas za nič in na vsakem koraku. Tu so nas ponovno do golega pregledali in preiskali ter nam pobrali vse, tudi vezalke iz čevljev.

V začetku sem bila zaprta skupaj z možovo mambo in sestrom, ki je imela takrat 40 let. Hrana je bila zelo slaba, neke vrste pomije in zelo pičla. Prvih štirinajst dni nas sploh niso zasliševali. To čakanje in negotovost sta nam žrla živce. Verjetno so nas hoteli zlomiti s slabo in nezadostno hrano, kakor tudi s svojimi surovimi postopanjem. Do nas zapornice je bila zelo dobra paznica Marija Lipužič, ki je takrat imela okrog 20 let. V zapor nam je nosila hrano in zdravila in nam je tudi drugače pomagala. Moški so bili zaprti posebej.

Po štirinajstih dneh so najprej zaslišali možovo sestro Terezijo. Po treh urah zasliševanja so jo v celico prinesli nezavestno ter čisto črno, krvavo in vso ožgano po telesu. Pretepali so jo z gumijevkami, palicami, z jeklenimi otepači za preproge, s cigaretami, vžgalicami in z gorečim papirjem pa so jo žgali po rokah, prsih in drugih golih delih telesa. Od nje so hoteli zvedeti, zakaj je sodelovala s partizani in kdo so bili drugi sodelavci. Kljub mučenju pa je molčala, čeprav so jo med pretepanjem obesili za kite na zid in jo žgali po spodnjih golih delih telesa. Ko tudi to ni pomagalo, so ji okoli vratu dali oglavno ruto in jo obesili za ruto na zid ter jo dalje pretepali.

(NADALJEVANJE)

Stevo Virag:

BILA JE MED PRVIMI
ŠTIRIMI SLOVENKAMI

Za veliko noč leta 1942 so partizani likvidirali tri domačine kulturbundovce iz Gorenja, ki so veliko izdajali v Gorenju in okolici. Med njimi so bili Franc Močnik, Antonija Krevsl in neka Ana, katere priimka se Fani več ne spominja. Mrtvi kulturbundovci so ležali v gostilni pri Deleju v Gorenju. Že ob pogrebu kulturbundovcev je rekel Albert Mlinar iz Gorenja Fankini sestri, da bodo iz Skornja odpeljani vsi tisti, ki so sodelovali s partizani. Navedeni Albert Mlinar je bil pozneje leta 1943 ubit v Zgornji Savinjski dolini kot pripadnik vermanskega vojske.

V nedeljo, 13. IV. 1942. leta popoldne ob 15. uri so prvič prišli gestapovci iz Celja v Skorno. O njihovem prihodu so bili pri Podvratnikovih že prej obveščeni in so se pripravili nanj. Ko so zagledali gestapovce, da gre do Gorenja proti Skornemu, so zbežali v gozd. Streljali so za njimi, na srečo pa niso nobenega zadeli. Noben se ni oziral na krogelje, ki so jim žvižgale okoli ušes. Ker so jih gestapovci hoteli obkoliti, so zavili v jarek in po njem zbežali v Konjšek. Toda tudi s te strani so se pojavili gestapovci. Zato so zavili po gozdu v zelo strm hrib in vsi zasopihani in potni prišli v Gneč. Tu so si malo oddahnili in takoj nadaljevali pot po gozdovih, izogibajoč se poti in cest, proti Mozirju. Pot skozi gozdove in po grapah je bila zelo naporna, poti in cest pa so se morali izogibati, ker niso vedeli, kje jih čakajo gestapovci in kje so postavili zasede. Utaborili so se v Armanovem gozdu v Gneču, od koder je sicer lep razgled proti Mozirju. To noč pa ni bilo nobenemu do razgleda. Noč je bila hladna, zato je vsak skrbel, da si napravi čim boljše ležišče za nočevanje. Obenem pa so morali paziti na okolico, da jih ne bi presenetili gestapovci, ki bi jim lahko s psi sledili. Okoli nočišča oziroma taborišča so razpostavili straže. Bilo je precej hladno, kuriti pa niso smeli, da jih ne bi odkril sovražnik. V taborišču je morala vladati popolna tišina. Nekaj hrane za večerjo jim je v gozd prinesla Pepca Irman.

Fani je malo pomolčala, si oddahnila, kot če bi hotela vreči nekaj težkega raz se in nadaljevala s pripovedovanjem.

Med našim begom so gestapovci ujeli možovo mambo, 70 let staro Jero Podvratnik, ki ni mogla teči tako hitro kot mi, posebno še ne, ko smo zaradi obkoljevanja zavili po gozdu v strm hrib. Doma na domu pa so gestapovci ujeli hlapca Alojza Tomšeta ter Franca Irmana in Jožeta Korošca-Reberčnika, ki sta bila to nedeljo slučajno pri nas na obisku in za stvari nista vedela. Pri nas je bila vedno navada, da so se zbirali ljudje iz vse soseske in od daleč in si med pogovorom in ob sadjevcu preganjali dolg čas. Se šalili, zabavali in premevali razne novice in govornice. Kakor pa se je pozneje zvedelo, je Alojz Tomše namerno ostal doma, čeprav bi lahko pobegnili z nami in ja bil obveščen o prihodu gestapovcev, ker je v svojem lahkomišelnem pohlepu verjel, da bodo Nemci njemu prepustili hišo in domačijo, ko bodo zaprli in odpeljali Podvratnikovo družino.

Ob prihodu gestapovcev partizanov ni bilo več v kletnih prostorih. Ti so se umaknili isti dan, ko so bili likvidirani kulturbundovci v Gorenjem.

Midva z možem sva se odločila, da greva v partizane. Na prigovarjanje moževe sestre Terezije, ki se je zelo bala za mater in je stalno govorila možu, da kamor gremo, gremo vsi skupaj, je mož popustil in smo se odločili za vrnitev domov. Danes vem, da je to bilo lahkomišelnostno dejanje in da bi se z možem morala držati svoje odločitve in oditi v partizane. Toda takrat smo bili vsi zelo raztreseni, predvsem pa še zelo nevedni. Nikjer v bližini ni bilo nobenega partizana. Za nas pa je to bil prvi ognjeni krst, zakaj dotlej smo delali samo na terenu in nismo hodili v oborožene akcije. Tako smo se počasi vračali proti domačiji. Nikjer ni bilo nobenega človeka niti matere, kar bi nas že moralo opozoriti, da nekaj ni v redu. Izkušen je nismo imeli in zato na take stvari nismo bili pozorni. Mirno smo se po gozdu približevali domači hiši, ko so nas naenkrat iz vseh strani obkolili gestapovci, ki so nam v hiši postavili zasedo. To se je zgodilo okrog 7. ure dne 14. aprila 1942. leta.

Takoj ko so nas ujeli, nam niso dovolili niti vstopa v hlev niti v katerikoli drugo gospodarsko poslopje in prav tako nam niso dovolili, da bi se preoblekli. Vse štiri, moža, mater, njegovo sestro in mene so odgnali takšne, kakršni smo prišli iz gozda, proti Gorenjemu. V Gorenjem so nas naložili v marico in nas odpeljali v Mozirje. Z nami so postopali zelo surovo. Med vožnjo sta nas zadaj stražila dva gestapovca z brzostrelkami. Med hojo po klanecu proti Gorenjemu nam niso dovolili niti, da bi se ozrli na našo domačijo, ki smo jo tako težko zapuščali, čeprav sta takrat po klanecu proti Gorenjemu zadnjič stopala moj mož Ivan in njegova sestra Terezija.

Vse, ki so jih gestapovci ujeli prvi dan, so odpeljali v Mozirje. Tu so jih tako grdo pretepli, da drug drugemu niso bili podobni. Saj smo jih še sami komaj prepoznali, ker so bili vsi črni in krvavi od pretepanja. Tu smo tudi ugotovili, da so mnoge družine iz Skorna bile odpeljane že pred nami v četrtke in to družine Marije Letonja, Jožeta Letonja, Ferda Stakne, Marije Bizjak, Zupanova in druge.

V Mozirju nam niso pustili iz avtomobila in tudi med seboj nam niso dovolili govoriti. Na avto so naložili še Alojza Tomšeta, Franca Irmana in Jožeta Reberčnika, ki so jih prejšnji dan ujeli pri nas ter so nas vse skupaj odpeljali v Celje v Stari pisker.

Pozneje sem zvedela, da so po šestih tednih mučenja in zasliševanja izpustili iz zapore Franca Irmana iz Gneča in Jožeta Reberčnika. Med tem časom pa je bil aretiran še moj brat Jože Menih iz Lokovice pri Soštanju, ki je bil klavec po vaseh, obenem pa je kot tak sodeloval tudi s partizani. Tudi njega je kot nas vse druge izdal Alojz Tomše.

Našo dekle Marijo Irman pa so Nemci poslali drugam v službo, kjer je prav tako delala kot dekla, medtem ko so v našo hišo naselili nemškutarsko družino. Še prej pa so vso domačijo izropali do poslednje cunje.

Sto let po Lincolnovi smrti

Kakšna tragedija! Sto let po Lincolnovi smrti, po formalni osvoboditvi ameriških črncev, še vedno teče črnska kri. Se vedno se bije bitka za osnovne državljanske pravice. In to v deželi, v kateri so našli milijoni in milijoni Evropejcev nov dom pred preganjanji v starem kraju!

Leta 1865 je zmagal Sever nad fevdalnim Jugom. Veleposelstniška aristokracija je bila premagana — suženjstvo je bilo odpravljeno. Toda zakon ni postal meso in kri, bil je le deklaracija.

Zanimivo je, da so temnopolti državljani uživali do leta 1895 razmeroma dokaj pravice in da se niso čutili prikrajšane. Potem pa je dvignila glavo reakcija. Posamezne južne države so sprejele rasistične zakone, razmahnilo se je razne segregacionistične organizacije. Po prvi svetovni vojni se je posebno uveljavil zloglasni Ku-Klux-Klan.

V drugi svetovni vojni so se ameriški temnopolti vojaki borili skupaj z belci za zmago zaveznikov. Zahtevali so ne samo

Periskop na 46. vzporedniku

pravico do smrti, marveč tudi pravico do življenja. Takšnega kot ga imajo belci.

V ameriški armadi so bili črnci in belci v načelu enakopravni. V vojski ne sme biti diskriminacije! Po vojni pa se je začela dolga in mučna pot za črnske pravice.

Ze leta 1945 sprejme ameriška država New York zakon o prepovedi rasnega razlikovanja pri zaposlovanju delovne sile. Leta 1953 so odpravili rasno razlikovanje v distriktu Columbia — v Washingtonu. Največji učinek pa je imel sklep Vrhovnega sodišča zoper rasno razlikovanje je šolah.

Posamezne države so koj sprejele protičrnske zakone, druge še danes zavlačujejo praktično uresničitev tega sklepa. Razne ameriške države so ustavile denarno podporo tistim šolam, ki so se zavzele za integracijo in so odprle vrata tudi črncem. Belci so poslali zato svoje otroke v šole, ki so uživale denarno podporo lokalnih oblasti.

Neki ameriški zgodovinar je ugotovil, da je bilo v Združenih državah do leta 1865, do Lincolnove smrti, vsaj 250 uporov, med njimi je bilo nekaj zelo velikih. Prva ladja s sužnji je pristala ob ameriški obali leta 1526 — »tovor« se je uprl, pridružil se je Indijancem. Med velikimi upori je posebno znan punt Nata Turnerja. Guverner Virginije je o puntarjih poročal takole: »Vsi so umirali hrabro in niso pokazali, da jim je žal umreti.«

Sto let po odpravi suženjstva je položaj še vedno skrajno tragičen. To dokazuje prav najnovejši dogodki v Selmi, v državi Alabama. To, kar se je zgodilo v Selmi, je »ameriška tragedija« — je te dni izjavil sam predsednik Johnson.

Središče »bitke« za državljanske pravice črncev je na ameriškem Jugu, v tako imenovanem črnem pasu — »Black Belt«. Takole so se razvijale »bitke« v zadnjih letih:

Leta 1937 je bilo središče bitke v mestecu Little Rock, v državi Arkansas. Šlo je za integracijo v javnih šolah. Črnci so dobili zadoščenje.

Leta 1962 je bil na vrsti Oxford, v državi Mississippi. Šlo je za integracijo na kolegih. Rasisti so izgubili bitko.

Leta 1963 je bil na vrsti Birmingham, v državi Mississippi. To je bila bitka za integracijo v hotelih, restavracijah in drugih javnih prostorih. Ta akcija je pritegnila pozornost vse ameriške javnosti.

Leta 1964 se govori o Philadelphiji, tudi v Missisippiju. Trije belci — borci za pravice črncev — so bili umorjeni. Bo lokalna porota obsodila morilce, bo pokazala s prstom na prave krivce?

Zdaj so oči Amerike uprte v Selmo, mestece, ki nima niti 30.000 prebivalcev. V mestu imajo črnci večino, vendar je bilo še do pred nekaj tedni le 335 črncev vpisanih v volilne imenike.

Kakšna tragedija! V črni Afriki, ki se je komaj včeraj osvobodila, imajo črnci volilno pravico, v Ameriki, ki je dala črncem svobodo že leta 1865, še danes ne uživajo osnovnih državljskih pravic! So le državljani druge kategorije. Črnci so ostali v srednjem veku.

Alli ni značilno: razvoj afriških dežel sill ameriške voditelje, da pospešijo osvoboditve ameriškega temnopoltega prebivalstva! To je politični fenomen, ki ga pred desetimi leti še nihče ni mogel predvideti. Najmanj pravice imajo črnci v — Združenih državah pa v Južnoafriški uniji! V najbogatejši državi ameriške in afriške celine!

V državah Latinske Amerike ni rasnega zapostavljanja. Najbolj se je pomešalo prebivalstvo v Braziliji, tu je prišlo do simbioze evropskega, ameriškega (indijanskega) in afriškega elementa. Mehika je primer simbioze (sožitja) evropskega in indijanskega elementa. Mehikanci so ponosni na svoje indijanske prednike. To dokazuje tudi najnovejša mehška plastika.

Sto let je tega, kar je zagledala beli dan knjiga »Koča strica Toma«. To je bila za tiste čase skoraj revolucija, bila je obvezno čtivo, še danes berejo to delo. V Italiji so posneli celo film v angleščini. Ali ga niso upali snemati doma, na ameriškem Jugu?

Afriški državni razpravljajo danes kot enaki z enakimi z belci na vseh mednarodnih konferencah. Afrika se spet vrača v zgodovino. Tudi iz koč strica Toma, z ameriškega Juga, je vse več temnopolih ljudi, ki se z vso ostrino svojega duha bore za svoje pravice.

Eden njih je dr. Martin Luther King, črnski pastor. Nobelov nagradenec za mir. Njegova taktika je pasivni odpor, demonstracija ideje, ne nasilja. Dr. King je gandhijevec, njegovo geslo je: zmagati z miroljubnimi sredstvi. Tako je zmagal tudi Gandhi v Indiji. Indiji je priboril neodvisnost brez uporabe bajonetov. Organiziral je stavke, marše, boril se je z orožjem duha.

In tako ima sedaj Johnson dva zelo težava problema na vratu: razvozlati mora vietnamsko vprašanje, rešiti mora tudi vprašanje enakopravnosti črncev in belcev. Oba problema zahteva veliko sposobnosti a tudi daljnovidnosti. Poročajo, da se Johnson zavzema za to, da bi bil princip enakopravnosti vseh tudi zakonsko zagotovljen. Lokalni faktorji, ki imajo v ameriški zakonodaji še vedno veliko besedo, bi izgubili zakonsko osnovo za zapostavljanje črncev.

Amerika, domovina milijonov in milijonov evropskih beguncev, verskih preganjarjev, političnih nasprotnikov starih evropskih režimov — monarhij in diktatur — zanika pravice črncem.

Vendar koles zgodovine nihče ne bo mogel ustaviti. Vsako leto pomeni korak naprej, vsaka akcija približa končni cilj.

M. O.

Ingoličeva povest »Enajstorica živih«

V pomembni nakladi 40.000 izvodov je izdala Prešernova družba za letošnje leto knjigo Antona Ingoliča »Enajstorica živih«. To najnovejšo Ingoličevo literarno delo — menda je to že njegova 30. knjiga, — sega v šporno arno, pa tudi v NOB. Res, spčetka nenavadna tematika, in marsikateri starejši bralec bo posegel po njej z nezaupanjem, zlasti če v njem že ugaša športni duh.

Ko pa začne listati po knjigi, spozna, da je pisatelj Ingolič posadil svoje najnovejšo delo v res svojevrstno okolje. Zgodba se dogaja v letih nemške okupacije in osvobodilne borbe v Srbiji, kjer je pisatelj preživel vsa leta kot izgnanec nemškega gestapa. Povsem točno riše življenje v zasedeni Srbiji in prikazuje vrsto tipov iz malega srbskega mesta, kjer se je nekaj mladincev odločilo za nogomet. V knjigi nastopa enajst igralcev srbskega nogometnega kluba Mladost. Ingolič nam predstavlja vsakega igralca s posebnega gledišča. Dejanje se zaplete ob pozivu srbskega okupacijskega župana Prokiča in nemškega poveljnika, da morajo mladi športniki igrati nogometno igro z nemško enajstorico, ki jo se-

stavljajo okupatorski uradniki in vojaki, člani Rapida.

Ingolič je nadvse napeto prikazal psihološke borbe posameznikov, ki so občutili ta poziv na nogometno tekmo za narodnostno ponižanje. Tekmo so hoteli že odpovedati, nazadnje pa so se odločili za spopad in se borili kakor levi, vse zato, da bi premagali nemško ekipo in se tako izkazali na športnem polju kot zmagovalci, kar so ljudje domačini sprejeli za zmagovitost, nemški komandant in drugi okupatorski predstavniki pa za poraz nemškega Rapida.

V času, ko se odigrava nogometna tekma, nam prikaže Ingolič s svojega zornega kota mlade nogometne ekipe, njihov odnos do skupnosti in posameznika.

Uvaja nas v družinske zadeve vsakega posameznika in nam prikaže tudi uporniško gibanje in njegovo povezavo. Izrazi vedno: če bodo zmagali, se bodo zamerili pri okupacijski komandi in bodo svojo nogometno zmago poplačali s lastnimi glavami. Nad vsem mestom visi namreč težka usoda: zaradi napada partizanskega odreda na nemško prebivalstvo, ker zahtevajo okupatorji uničenje talcev. Ko se tekma končuje, dobi nemški poveljnik sporočilo, da sta dva nemška vojaka, ranjena v borbi, umrli in zato ukaže poveljnik streljanje celotne enajstorice in z njimi še vrsto srbskih udeležencev te nenavadne tekme z žogo in smrtjo.

Nemci brutalno obkolijo igrišče in zbrerajo potrebne talce. V prvi vrsti zmagovito moštvo Mladosti, sli-

boljne ekipe zmage nad okupatorjem.

Književnik Anton Ingolič, po rodu s Štajerskega, zdaj pa službuje kot profesor v Ljubljani, nam je znan z vrsto knjig iz najrazličnejših področij. Tudi po vojnih motivih je že posegel. Po osvoboditvi je izšla njegova knjiga novel »Pred sonnim vzhodom«. Motive je našel kot izgnanec nemškega gestapa v Ču-purji ob Moravi, kjer je preživel vojna leta 1941–1944. Knjiga novel o izseljenih in srbskih domačinih je vzbudila tolikšno zanimanje, da so jo morali ponatisniti že leta 1946. Zdal te knjige ni več na knjižnem trgu in bi jo kazalo za 25-letnico naslednje preseljevanja spet ponatisniti.

Anton Ingolič je prišel v Srbijo s transportom slovenskih izgnancev s ptujskega Borla in zbirnega taborišča v Mariboru v juniju leta 1941. Najprej je bila aretirana in odvedena na Borl-Ingoličeva žena Adela, tedaj učiteljica na Hajdini pri Ptuj. Takoj za materjo so bili odvedeni še mož — pisatelj Anton Ingolič ter oba otroka, hčerka Alda in sin, danes znani športnik Borut, ki je očeta za to zgodbo seznanjal s pravili nogometnega igranja in tekmovalnih predpisov.

— Kdaj si se odločil za zgodbo »Enajstorica živih«? (Pisatelj jih imenuje žive zato, ker so dali svoja življenja za uporniške ideje in življenja takih žrtev so večna, saj žive med ljudmi in v zgodovini večno.)

— Leta 1962 sem bil kot delegat slovenskih književnikov v Rusiji in sem tam zvedel za tak dogodek. Take grozotne zgodbe so se dogajale tudi drugod, v Srbiji in po vsej Evropi, ki jih je tlačil fašistični škorenj.

Vse te grozote doživlja je pisatelj povezal s svojo znano realistično fantazijo in nam je podaril borbeno in športno napeto branje. Knjigo bo bral vzemirjajn za usodo prav do konca vsak, čeprav ni športnik.

Tekma z žogo in za življenja, kakor nam jo prikazujejo v samogovornih posamezni igralci, je res napeta in v vseh strani dihajo razmere iz okupirane Srbije. Pisatelj je treba dati priznanje in pohvalo, da je vojno tematiko, pa tudi poglavje našega izgnanstva, kakor ga nam izpoveduje eden izmed nogometarjev Tomaž Novak, leva zveza, ki nas seznanja s trpljenjem izgnancev, povzel točno. Mladi slovenski izseljenec Tomaž Novak je postal nogometar in član srbskega nogometnega kluba Mladost zato, ker je našel v srbskem mestu nove, dobre prijatelje in je moral tudi sam, kot zmagovalac v tekmi v smrt, ker je pomagal pri športnem ponižanju okupatorske enajstorice Rapida. Zmagovita enajstorica malega srbskega kluba Mladosti bo po zaslugi pisatelja Ingoliča živela večno, čeprav so jo na koncu tekme podrli zahrbtni strelji nemških pušk.

Jože Zupančič

Kako bo letos »Kurirčkovo pošto«

Zveza združenj borcev NOV Slovenije in Zveza prijateljev mladih Slovenije letos že tretjič pripravljata pionirski pohod »Kurirčkovo pošto«, ki naj bi bil v okviru praznovanja tedna mladosti. Vsekakor je glavni namen »Kurirčkovo pošto« prenašanje tradicij NOV na mladih, predvsem tradicij partizanskih kurirjev, ki so med narodnoosvobodilno borbo povezovali partizanske enote in prenašali povelja po vsej naši domovini. Tudi naši najmlajši so se vključili v narodnoosvobodilno borbo in s svojimi junastvi, čeprav mladi in šibki, prispevali velik delež v skupni borbi proti okupatorju. Zato je prav, da se mladim padlim junakom-kurirčkom oddolžimo, pri čemer smo ta namen v največji meri dosegli z organizacijo »Kurirčkovo pošto«. Poudariti moramo še to, da je letošnja »Kurirčkovo pošto« v sklopu Jugoslovanskih pionirskih iger »20 let v svobodi« zveza samo kontrolne točke, pot med kontrolnimi točkami bodo doleteli in jo prešli pionirski odredi po lastnem preudarku. Tako bo vsa odgovornost varnega prenosa pošte prešla na pionirje. Kot pri obeh dosedanjih izvedbah »Kurirčkovo pošto« bo tudi letošnja pošta »potovala« po štirih vpadnicah: vsaka bo imela svojo staro oznako, kakršno je imela med NOV: TV-Dolenjska, C-Stajerska, G-Gorenjska, P-Primorska.

Pohod se bo pričel s kongresom ZBB NOV Slovenije. Predsednik ZBB NOV bo izročil partizanske kurirske torbe predstavnikom posameznih vpadnic. Kurirčkova torba bo vsebovala pismo za pozdrav tovarišu Titu in dnevniki. Torbo pionirji oddajo in prevzamejo na javki, sredi poti med sedanjima šolama. Nosilji jo bodo »okupirane« ozemlju, na katerem jih bodo čakale najrazličnejše nevarnosti. Sli bodo skozi zasede. Tako bo vzušje kar najbolj podobno tistemu med NOB. V dosedanjih pohodih so pionirji-kurirji pokazali mnogo iznajdljivosti. Slišali smo o kurirjih, ki so skozi kraj, kjer so stili zasede, poslali kurirja z lažno torbo, med tem ko je pravi kurir varno obšel zasede. Gotovo bo izguba torbe najhujša kazen za neiznajdljivost kurirja. Poleg pozdravov tovarišu Titu bo v torbi tical tudi dnevnik, iz katerega bo razvidno, kako je pošta potovala.

Pošto bo nosil najboljši pionir vsakega odreda, ki ga bo izbral odred sam. Kurirji bodo hodili peš. Samo v izrednih primerih — velika oddaljenost med šolama — bodo smeli uporabiti kolo. Pošto bodo predajali na »javkah«. Takrat za-

se ne bo smela »detati«. Na javkah naj bi pionirji pripravili manjše slovesnosti in se pogovorili o izkušnjah pri prenašanju pošte.

Po končani »Kurirčkovi pošti« bodo štirje pionirji — z vsake vpadnice eden — s 16 drugimi pionirji obiskali tovariša Tita ob njegovem rojstnem dnevu.

KAKŠNA BO NALOGA NAS, BORCEV, PRI ORGANIZACIJI »KURIRČKOVE POŠTE«?

Letošnja »Kurirčkova pošta« bo za občinske komisije za obujanje tradicij NOV zelo ugodna prilika za plodno delo. Dolžnost članov ZB je, da v pionirjih vzbudijo borbenega duha, iznajdljivosti in pogum. Nekdajni borci bodo pionirjem približali situacijo, kakršna je nekdanja bila. Člani krajevnih organizacij ZBB naj pred akcijo »Kurirčkovo pošto« pripravijo pionirjem o borbi, o prenašanju pošte in o življenju kurirjev. Na šolah, »osvobodjenem ozemlju« ter na javkah naj borci priredijo srečanja z mladimi kurirji, ob tabornem ognju in s pesmijo.

Tako bodo letos slovenski pionirji počastili dan mladosti. Njuna »Kurirčkova pošta« bo obiskala skoraj vse slovenske kraje, posebno tiste, ki so med vojno mnogo trpele. Pionirji bodo iz vsakega kraja ponesli tovarišu Titu tople pozdrave. Tako bomo na lep način obudili našim najmlajšim predstavnikom tistem, česar nisi videti in doživeti, pač pa jim je svetlil vzor pri njihovem današnjem delu.

Z. C.

Projektanti, gradbeniki, tehnik!

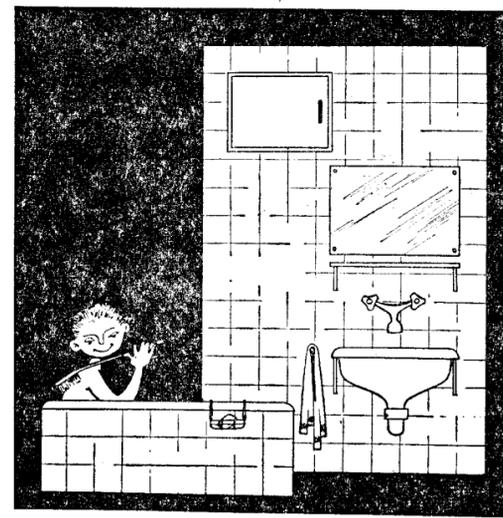
Pri projektiranju oblog za stene in pohištvo ne pozabite, da se lahko samo z visokokvalitetnimi materiali doseže, da je pohištvo dobro zaščiten, a istočasno tudi estetsko in moderno opremljeno.

Zato uporabljajte za oblaganje zidov in modernega pohištva

- LESOMIN PLOŠČE
melaminizirane lesonit plošče
- LESOMIRAL PLOŠČE
emajlirane lesonit plošče
- MELANIT PLOŠČE
plastični laminat — domači ultrapas

izdelek

Tovarne lesovinskih plošč

LESONIT • Ilirska Bistrica

Pravni nasveti

nje, objektivno vzelo, vojne poškodbe poslabšalo, bo »verjetno seveda zdravniška komisija povisala odstotek vojne invalidnosti. Pravico do ortopedskega dodatka imajo predvsem tisti vojaški vojni invalidi, katerih vojna invalidnost je v amputaciji spodnjih ali zgornjih ekstremitet ali pa gre za popolnoma slepe. V vseh primerih amputacij se zahteva, da so le-te posledica vojne poškodbe (le v nekaj primerih pa so amputacije lahko posledica bolezni, toda tedaj so razvrščeni v nižje skupine). V 14. točki seznama telesnih okvar, ki da-

jejo pravico do ortopedskega dodatka, je rečeno, da ima pravico do ortopedskega dodatka tudi tisti vojaški vojni invalid, katerega vojna invalidnost ene ali več ekstremitet, ki je posledica vojne poškodbe, znaša vsaj 60 odstotkov. Toda teh 60 odstotkov vojne invalidnosti se mora ponašati na eno samo vojno poškodbo. V točki 15 istega seznama je pa rečeno, da ima pravico do ortopedskega dodatka tudi tisti vojaški vojni invalid, pri katerem so vse vojne poškodbe ocenjene vsaj z 80 odstotki vojne invalidnosti. Torej v točki 14 in 15 ne

gre za amputacije spodnjih ali zgornjih ekstremitet, temveč za zmanjšanje funkcij posameznega ali posameznih organov, ki je posledica vojne poškodbe in je vojna invalidnost ocenjena s 60 oziroma 80 odstotki. Iz tega pojasnila je razvidno, da pri sedanjih pogojih, ker ste ocenjeni le s 50 odstotki vojne invalidnosti, ne morete uveljaviti pravice do ortopedskega dodatka. Če vam zdravniška komisija poveča vojno invalidnost na 60 odstotkov, pa je to ena sama poškodba, potem lahko istočasno uveljavljate tudi pravico do ortopedskega dodatka.

Prijave za vojaško vojno invalidnino po zakonu o vojaških vojnih invalidih zaradi bolezni ni več mogoče vložiti. Zadnji rok za take prijave je bil 31. december 1952 leta. V

izjemnih primerih je Zvezni upravni organ za vprašanja invalidov in borcev lahko v posebnem postopku dovolil uvedbo postopka, če je v tem posebnem postopku ugotovil, da gre za posebno upravičen primer, da je dokumentirana zveza med obolenjem in vojnimi napori, pa čeprav je bila prijava vložena po 31. decembru 1952. leta. Tako stanje je trajalo vse do 31. decembra 1960. leta. Vse prijave, vložene po 31. decembru 1960. leta, zaradi bolezni, so zakasnele in se ne vzejejo več v postopek. Tudi Zveznemu organu je bila z zakonom o vojaških vojnih invalidih odvzeta prejšnja diskrecijska pravica, ko je v izjemnih primerih lahko dovoljeval uvedbo postopka, pa čeprav je bila prijava zaradi bolezni vložena prekasno.

K. F. L. G. Pišete nam, da ste udeležene narodnoosvobodilne vojne, v katero ste vstopili prostovoljno spomladi 1942. leta. V narodnoosvobodilni vojni ste se večji del časa zadrževali v operativnih vojaških enotah, v brigadah, nekaj časa pa ste bili v partizanski bolnici na zdravljenju zaradi težje ranitve v desno rogo. Zaradi te ranitve ste bili 1945. leta priznani za vojaškega vojnega invalida. Vojno invalidnost je zdravniška komisija za pregled in oceno vojaških vojnih invalidov ocenila s 50 odstotki. Stanje po vojni poškodbi se v bistvu ni spremenilo, čeprav v zadnjih letih čutite nekoliko večje bolečine kot prej. V zadnjih letih se je pa vaše zdravstveno stanje hrbenice precej poslabšalo; imate težave pri

hoji, zlasti vas pa prične boleleti hrbenica, če 8 ur neprekinjeno stojite na delovnem mestu. Zanima vas, ali imate pravico do ortopedskega dodatka kot 50-odstotni vojaški vojni invalid, zlasti pa bi radi zvedeli, če lahko uveljavljate pravico do vojaške vojne invalidnosti zaradi bolezni?

Če se je zdravstveno stanje vojne poškodbe poslabšalo, potem vam svetujemo, da na upravni organ za vprašanje invalidov in borcev občasne skupščine vložite zahtevek za ponovni zdravniški pregled. Na podlagi tega zahtevka boste klicani na zdravniško komisijo prve stopnje za pregled in oceno vojaških vojnih invalidov. Zdravniška komisija vas bo pregledala in kolikor se je zdravstveno sta-

Miodrag Tripković NOČ OBRAČUNA

— Na žalost je res. Srečnemu naključju, ki mi je tokrat prizaneslo, se imam zahvaliti, da zdajle govorim z vami.

— Toda jaz sem dobil od naše zveze pri Orahovcu podrobno poročilo o vsem, kar se je predvčeršnjim tam zgodilo. Imam seznam imen četnikov, ki so izginili.

— V njem ne boste našli imen mojega očeta in brata, — ga je prekinil fant.

— Prav to sem hotel reči.

— Našli pa ju ne boste zato, — je nadaljeval fant, — ker ju niso ubili predvčeršnjim, ko so partizani napadli četnike nad Orahovcem, temveč sinoči o mraku.

— Nemogoče! Včeraj sem vendar poslal narednika Hinnermana in deset vojakov, naj očistijo okolico Orahovca.

— Žal je narednik Hinnerman svojo nalogo slabo opravil in partizani so se že naslednjo noč vrnili.

— Grom in strela, — je znova zarjvil von Kempfer. Zvrnil je ostanek žganja, stopil k omari in se vrnil s steklenico. — Vsi mi govorite, da so Orahovci četniki, ti partizani pa vendar delajo, kar se jim zljubi. Kje neki se skrivajo?

— Vem, kje so, — se je fantu zablislilo v očeh. — In vem, kje bodo naslednjo noč. Zato sem tudi prišel sem.

Izbuljene majorjeve oči so še bolj izstopile iz duplin. Nejevoljno je opazoval Maričevega sina. Če bi bil kdorkoli drug, bi mislil, da se šali ali da pripravlja kakšno past. Ker pa je to pripovedoval sin človeka, ki so ga ubili, in brat fanta, ki mu je bilo komaj trideset let, pa je bil že mrtev, je bil primoran posvetiti vso pozornost njegovim besedam. Zato se je še udobneje zleknil v naslanjaču, še prej pa si je nalil tretji kozarček in prižgal cigareto.

— Predvčeršnjim sem prišel iz Beograda, — je začel fant. — Samo nekaj ur po tistem, kar se je zgodilo nad Orahovcem. Očeta in brata nisem našel doma, kajti pridružila sta se skupini etnikov, ki je šla na lov za banditi. Vrnili so se šele pod noč. Skalci so gotovo deset ur, a našli niso ničesar; ko da so se baniti vdrli v zemljo.

Fant je za hip umolknil. Medtem ko si je urejal misli, je odpil požirek iz kozarčka, poposril majorja za cigareto in nadaljeval, ko jo je prižgal:

— Noč in naslednji dan sta bila še kar mirna, le kdaj pa kdaj so ju zmotili rafali avtomata, ki jih je bilo slišati iz vasi, potem ko so tja prišli vaši vojaki. Oče je odšel v vas in se vrnil dobre volje. »Nemci so pometli s tisto komunistično drhaljo po vasi. Ubili so vsakogar, ki jim je bil le malo sumljiv,« nam je rekel. Tako je minil tudi včerajšnji dan. Znočil se je. Bili smo zbrani v salonu, pogovarjali smo se o tistem, kar se je zgodilo prejšnji dan.

Fant je spet obmolknil. Očitno je prišel do tistega trenutka, ko začne spomin vzbujati bolečino, ki žge v prsih in zadrigne grlo.

— Spijte požirek, — mu je ponudil major von Kempfer. — Vem, da vam je hudo, a nič ne skrbite, banditi bodo kaznovani. Upam, da nam boste pri tem pomagali tudi vi.

Maričev sin je ubogal. Spil je žganje, kar ga je ostalo, in potegnil dim iz cigarete. Pogled mu je odtaval proti oknu, od tod pa proti gozdnatemu gorskemu obronku, ki se je dvigal na vzhodni strani mesta.

— Bil sem v svoji sobi, mati pa je pripravljala večerjo v kuhinji, ko se je zaslislalo nekakšno vpitje pred hišo. Oče in brat sta bila v salonu. »Gospod Marič,« je zavpil nekdo pred vhodnimi vrati. Slišal sem očeta, kako odgovarja z okna: »Kdo je? Kaj hočete?« Isti glas je odgovoril: »Prinesel sem vam prasiča. Pošilja ga gazda Nikola.« Očetov znanec, sicer pa eden od najbolj premožnih vaščanov, bi moral res poslati zaklanega prasiča. »Tako pridem,« je rekel oče, hip zatem pa je rekel bratu: »Stopi dol in vzemi. Je že plačan.«

Fant je nagnil kozarček z žganjem in potegnil dim iz cigarete. Roka se mu je tresla, ko je dvigal in odmikal kozarček.

— Je bil tisti kdo od partizanov? — je vprašal major in s povešeno spodnjo ustnico pričakoval odgovor.

Fant je pokimal.

— Da... Ne vem, kaj se je dogajalo pred vrati. Zdramil me je očetov klic: »Kaj naj to pomeni?« Potem pridružen materin krik in neki močan glas, ki je rekel: »Kmalu boš vedel, izdajalec.« Zaslislal sem več neznanih moških glasov in... priznati moram... postalo me je strah.

— Le nadaljujte, — ga je hrabil von Kempfer. — Kdo za vraga se ne bi prestrašil, če mu vdrejo v hišo oboroženi banditi.

— Spet sem zaslislal tisti močni glas, kako sprašuje: »Je še kdo v hiši?« in mater, ki je hitro odgovorila: »Ne, nikogar ni. Kaj boste storili z mojim možem in sinom?« »Tisto, kar zaslužita,« je odvrnil glas, a zdaj je bil še bolj jasen, kar je pomenilo, da se človek, ki govori, bliža moji sobi.

— Grom in strela! — je rekel major nervozno in se zganil v naslanjaču.

MARKO REDELONGHI

V prvi polovici meseca februarja 1944 je bila XXX. divizija na svojem pohodu čez Beneško Slovenijo, tja do Breškega Jalovca. Za to se je sovrainik maščeval z bombardiranjem revnih vasi. Mersi, Mašeri, Sp. Trebilj, Robedišče so prešli švabske jeklene pozdrave iz zraka; marsikateri dom se je razsul pod njimi. Ali naj partizanska osvobodilna vojska vse to mirno gleda? Naj še nadalje trpi žrtve življenj nedolžnih otrok in žena?

V noči od 12. na 13. marec 1944 so se bližali letališču Belvedere, 13 km severovzhodno od Vidma, tri kolone. Utrgale so se iz naših hribov in gozdičev kot njih volje. V začetku so šle naglo, nato vedno bolj počasi in oprezneje, ko so prišle v nižino, med naselja, v neposredno bližino mesta. Samo sedemdeset mož jih je bilo. Drugi bataljon Briško-beneškega odreda je hotel maščevati prelito kri in razdejane hiše. Komandantu Marku Redelonghiju, doma iz Zapotoka, je bila težka naloga v ponos, saj partizani niso vsak dan napadali letališče, kjer so v hangarjih čepeli jekleno-aluminijasti nemški ptiči, ki so trošili svoja ognjena zrna na naše vasi in naše ljudi. Danes jim bom pokazal, da se beneški Slovenci ne puste nekaznovano obmetavati s takimi »darovci«. Vse se je napepo v njem. Pazljivo je skrbel za povezavo vseh treh čet, načrt se mora v celoti izpolniti. In se tudi je, z malo izjemo, katere pa ni bil on kriv.

Prva četa je napadla stražarnico letališča. Stražar je padel brez glasu. V naskoku je bila zavzeta baraka s tridesetimi Nemci. Poslopje gori in razsvetljuje letališče. Zdaj pa je hitro, hitro, da požar ne prikljuje sovražniku pomoči od drugod.

Druga četa je že pri letalih. Borci iščejo zaloge bencina. Zaman. Ni jih. Partizan, bivši letalec, po rodu Italijan, bi rad odletel vsaj z enim letalom na osvobodeno ozemlje. Toda bencina ni. To je bila edina točka načrta, ki je ostala neizvedljiva. Kaj sedaj? Le naglo naprej! Trije »Messerschmidti 109« zagore, dva lovca »Focke-Wulf«, trije izvidniki »Sivoreh« in kurirsko letalo »Nardig«, devet letal drugo za drugim uničuje plamen. Nič več ne bodo nosila bomb, da bi z njimi uničevala ljudstvo, ki hoče svobodno živeti na svoji svobodni zemlji. Pa tudi dva kamiona že ližejo plamen.

Nedaleč proč je stala vila. V temno noč se je iz nje razlegalo petje pijanih nemških oficirjev. Ob zvokih radia so se vrtele »sig-

norine« in »signori« boljše družbe z nemškimi »zavezniki«, svojimi ljubimci. Strel, eksplozije ročnih granat so prekinile veseli fašistično-nacistični raj. Osem nacistov je padlo, ostali so se zabarikadirali. Besno se branijo ob krikih viačugarskih babnic. Ni jim mogoče do živlega. Bencina ni, da bi

zažgali grešno gnezdo. — Ko pride sporočilo: Na letališču smo opravili. Takoj umik, se odtrga tudi ta četa in sledi ostalim...

S pospešenimi koraki hitite čete z razsvetljenega prostora. Nazaj v naše varne hribe in gozdiče. Veselo razburjenje je povzelo vse. Glasnejši postajajo. Polticho si pripovedujejo, kako je šlo pri tej četi, kako pri oni. Naglo se odmikajo v noč. Kmalu zadoni njih zmagovita pesem: »Hej, brigade, hitite... Na Slovenskem smo mi gospodarji!«

Cez nekaj časa je prišla pohvala štaba IX. korpusa. Marko in njegov bataljon sta bila pohvaljena za drzno in uspešno akcijo. Štab Briško-beneškega odreda je Marka predlagal za odlikovanje. A živ ga ni prejel. In do danes tudi mrtev ne, dasi bi ga zaslužil. V vrvežu partizanskih bojev je padel on in skoraj bi bil zamrl spomin na junaka ob preštevilnih bojih, zmagah in pohodih, ki so se zvrstili leta 1944 in 1945.

Bilo je 5. maja 1944. Marko je ležal ranjen v nogi, blizu Breginja. To naselje pod Stolom je bilo morda eno najbolj zagrizenih belih gnezd. Ne vsi, a »boljši« so bili za domobranca, za »verox... Našel se je belček, ki je izvedel za bunker, za ranjence. Nepredvideno in naglo so bili obkoljeni od stotine in več nacistov, kdo jih je mogel preštet. Šest ranjenih borcev, ki so se lahko gibali,

se je prebilo. Ostali so sprejeli borbo. Namestnik komandanta, tovariš Just, je v boju padel. Komandant Marko si je z zadnjim strelom končal življenje. Vedel je, da ga Svabi po imenu poznajo in iščejo. Živ bi jim bil dragocen plen. Mrtvega niso prepoznali, niso zvedeli, da je bil mrtvi borec, ki je še v smrti krčevito stiskal revolver: Marco Redelonghi, kot ga je uradno pisala fašistična Italija, z njo pa tudi nacizem.

Šest dni nato, 11. maja 1944 so podivjari okupatorji zopet pridli v Zapotok nad njegovega očeta. 28. marca 1944 so že bili tam. Starega očeta in brata so privezovali in odvezovali, mučili do nezavesti, sprasovali po Marku. Zaman so bili odgovori, da niso vesta, kje je, da je poročen v Podbelci in že dalj časa zdoma. Zaman. »Wo ist Marco?« »Dove e il vostro figlio Marco?«, vseprek so kričali svoje vprašanje: »Kje je Marco, dokler se le niso naveščali. Borno pohištvo so jima zaglali, sama sta zamučena in na polmrtva gledala podivjane nemške naciste in fašistične republikance, ki so skakali okoli ognja. To je bilo meseca marca, danes, 11. maja pa je bilo drugače. Markov oče, starček sivih las, je naslonjen ob zid hiše. Pred seboj zre naperjene nemške puške in surove obraze... Za njimi stojijo ljudje vse vasi kot čreda ovac in za njo spet volkovi, zopet nemške in italijanske puške. »Wo ist Marco? Dove e Marco?« kriče zopet vanj. Kako naj ve, kako naj odgovori, saj je zemlja Beneške Slovenije vendar mnogo večja kot njegova hiša, ki se je okrog nje. Marko nekoč igral, kot otrok, kot deček. In če se mu je v hiši hotel skriti, se je skrival in ga ni našel. Kako naj bi ga našel sedaj, v teh grapah in hribovih, lažih in gozdovih. Pa če bi prav vedel, ne, ne bi povedal.

Pustili so mu le to, da je krátko in tiho opravil z računom svojega življenja. Bil je tako čist in jasein. In... Padel je pod strelki, kot mnogi pred njim.

Starcev so se bali, oni, ki so prepevali »Glovinazzo«, »mladost«, oni, ki so verovali v »Blut und Boden«, v »kri in zemljo«, toda samo v kri in zemljo svoje rase...

Marko Redelonghi in njegov oče, mladost in starost slovenskega beneškega ljudstva, sta s krvjo pisala svoje pričanje: »Ne damo se ustrahovati!«

DR. IVO JUVANČIČ

Plašljivi tatovi. V sovjetskem mestu Komunarsku so tatovi ponoči vdrli v neko trgovino, niso pa ničesar ukradli. Nekaj dni pozneje je milica ujela skupino tatov. Priznali so, da so bili vdrli v tisto trgovino, iz katere niso ničesar odnesli. Eden izmed njih je povedal, da je hotel, medtem ko so drugi pakirali nakradeno blago, pogledati, kaj je v uradu poslovoval. Stopil je k steklenim vratom in tedaj zagledal močnega človeka, ki je šel proti njemu. Milsleč, da gre za oboroženega čuvaja, je spravil pokonci vso tatinsko drhal. Vsi so jo naglo popihali. Tisto noč pa ni bilo v trgovini nobenega čuvaja. Zato je milica sklepila rekonstruirati potek dogodka. Zvečer je skupina miličnikov stopala proti omenjenim steklenim vratom in zagledala, da prihaja z nasprotni strani prav tako skupina ljudi. »Nočni čuvaje, ki ga je videl aretirani tata, je bila — njegova lastna podoba v velikem ogledalu.

S kljuge in klina

»Zelo učinkovit ljubezenski napoj«, se glasi napis na skatlah rožnate blede barve, ki jih prodaja ameriški trgovec Irving Morse. Možakar zasluži na kupe dolarjev. Njegov najboljši odjemalci so intelektualci, filmski in gledališki igralci ter bohemi vseh vrst iz »Greenwich Villages«. Ti ljudje ne utegnejo, ker so prehudo zaposleni, dvoriti deklicam ter uporabljajo rajši »ljubezenski napoj.« »Napoj« je neka zmleta korenina, ki so jo uporabljali že pred stoletji, ter je — zatrjuje Morse — zelo učinkovita, pravi magnet, ki pritegne nase lepa dekleta in jih prisili, da se zaljubijo v človeka, ki uživa »ljubezenski napoj.«

Hudobija? Poveljevalcem bivšega zahodnonemškega kanclerja Adenauerja ob njegovem 88. rojstnem dnevu se je pridružil tudi časnik »Rheinischer Kurier«, ki je navedel nekaj modrih slavljencev izrekov in znamenitih dejanj. Med drugim je navedel tudi brzojavko, ki jo je kölnski župan Adenauer leta 1936. poslal Mussoliniju: »Duce, ime Mussolini bo z latinski črkami zapisano v letopisu katoliške cerkve.« Vsekakor malo prijeten spomin!

Gorečnost. Sovjetski satirični časopis »Krokodil« takole karakterizira nekega uslužbenca: »On je tako čvrsto zgrabil iniciativo, da jo je zadavil...«

Perspektive totalne zmage... Podpredsednik ZDA Humphrey je dejal v nekem govoru: »Možnost totalne zmage zbledi sprič možnosti totalnega poraza.«

»Današnja mladina rada poslušna ukaze, da lahko pokaže, kako nerada ukaze izpolnjuje.« je odgovoril v neki anketi francoski pisatelj J. P. Sartre.

Ameriška reklama. V reklamni neke lepotilne newyorške ustanove je moč brati: »Po treh obiskih v naši ustanovi boste takšni, kakršna je vaša hčerka, po šestih obiskih takšni, kakršna je vaša vnukinja. Nadaljnje olepševanje — na vašo odgovornost!«

Še vedno protesti

Medtem ko v Zahodni Nemčiji razpravljajo, ali bi podaljšali rok pregona nacističnih zločincev ali ne, prihajajo še vedno od vseh strani številne brzojavke, protesti in resolucije proti nameri vlade ZR Nemčije, da uzakoni letos maja zastaranje vojnih zločinov.

V resoluciji Združenja borcev Laško je med drugim rečeno: Načela mednarodnega prava nalagajo vsem deželam, pa tudi Zahodni Nemčiji, da kliče na odgovornost vse zločince, ki so se pregrešili zoper mir in človeštvo.

Člani ZB NOV občine Ljubljana-Bežigrad ugotavljajo tudi tole: Današnje vodstvo Zahodne Nemčije naj se zaveda, da s tako politiko ne bo opralo sramote, ki si jo je naprtil nemški narod v II. svetovni vojni.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI BREZMESNIH ALI MESNIH JUH. V »ETO« JUHO VKUHAJTE SVETLO PREPRAŽENI ZDROB.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI FIZOLA, KAKOR TUDI PRI PRIPRAVI PRJKUH.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO ZA RAZNE OMAKE.

PROIZVODI:

KOLINSKA ♦ LJUBLJANA

RIŠE: TON
PIŠE: BON
MARKO
IZ
MEDVEDJE
GORICE

79. In ko se je vrnil Marko iz Podhoma, je že stala četa pripravljena za odhod. Tudi to, kar je on povedal, je potrjevalo, da se fašisti pripravljajo na nove podvige. »Dolžnost naše čete je, da fašiste prestrežemo in zaščitimo naše ljudi!« — V borcih sta divjala srd in maščevanje. Ko so se vsi prigrasili za prostovoljce, je Jaka odredil tri borece za stražo taborišča ter Kajžarja za kuhinjo. Ze se je četa spustila po bregu v dolino, kjer se je vila cesta proti Trnju. Kraj jim je bil znan, zato prostora za zasedo ni bilo treba iskati. Brez besede so se stisnili v zaklone nad ostrim ovinkom. Ze so nekje v daljavi zaslislali brnenje motorja...

80. Marko, ki se je že bil izkazal kot odlični mitraljezec, si je izbral zaklon na desnem krilu tik nad cesto. Orožje je naslonil na skalo in napejal sluh v smeri, od koder je prihajal glas motorja. Ni bilo treba ugibati. Razdalja med motorjem in zasedo se je očitno krajšala. Glas motorja je bil čedalje močnejši. Ze je rohnel za sosednim ovinkom, se potisnil in zopet zdrvel po cesti pod bregom... Se trideset, dvajset, deset, pet metrov... V borcih je bilo vse napeto kakor struna, ki bo zdaj zdaj počila. V ostrini ovinka, kjer se je pojavil vojaški tovornjak, so zategnile zavore, motor je skoraj utihnil. V kabini poleg šoferja je sedel napetelinjen tenente z brzostrelka.

81. V Marku je vse zatrepetalo... »Hudič, zdaj si prišel v moje kleče,« ga je prešinilo... »Zdaj boš prejel plačilo za žrtve v Podhomu!« je krčevito stisnil orožje, nameril, pritisnil na petelina... S tem je bil tudi dan znak za ogenj... Izza skal nad cesto se je sprožil plaz strelcev na tovornjak, na katerem je bilo šestnajst tenentejevih krvnikov... Tovornjak, ki je bil obstal že ob prvih streljih, se je v trenutku spremenil v gmoto gorečega železa in smrti... Napad ni trajal več kot nekaj minut in zdaj je bilo končano... Borci so se zgrnili okoli zastrašujoče gmote, pobrali orožje in se oddaljali v zavesti, da so plačali račun za Podhom ter rešili Trnje...

■ Kmetica Kosara iz Brezovice pri Trsteniku redi kuretino in zasluži čistih 800.000 din na leto. Kosara je v kooperaciji z zadrugo ustanovila kokošjo farmo. Z zadrugo je sklenila pogodbo o prodaji perutnine in jajc po pogodbenih cenah. V trsteniški zadrugi »Sloga« je kupila tisoč tristo en dan, starih piščančkov po sto dinarjev. Zadrugi je prodala 400 petelinov po 600 din in 40.000 jajc. Nato je prodala zadrugi še 12 tisoč valilnih jajc. Za vse prodano blago je prejela 1.400.000 din. Poleg tega ima na svoji farmi še mnogo nesnic in pitančkov v vrednosti 600.000 din. Tako je znašal njen lansoletni dohodek 2 milijona din, medtem ko so znašali vsi njeni izdatki 1.200.000 din, kar pomeni, da je znašal njen čisti dohodek 800.000 din ali več ko 65.000 din mesečno. Kosara je začela rediti, v kooperaciji z zadrugo, tudi prašiče.

■ Največ mleka dajo krave v Zahodni Evropi in v ZDA. Leta 1962. je v tem pogledu

Dobro je, če veste...

prednjačila Nizozemska, kjer je dala krava povprečno 4.154 kg mleka na leto, sledila je Belgija s 3.812 kg, Danska s 3.661 kg, Zah. Nemčija s 3.444 kg itd. V ZDA pa da krava povprečno 3.343 kg mleka na leto. Zanimivo je, da dajo krave v nekaterih naprednejših živinorejskih deželah manj mleka, npr. v Kanadi, kjer da krava na leto povprečno 2.937 kg, v Novi Zelandiji 2.634 kg in v Avstraliji 2.095 kg.

■ V ZDA pripravljajo nenačrtovan projekt. Znanstveniki nameravajo »uloviti« meteorit, katerega prečnik naj bi meril 100 metrov, ga privleči k Zemlji in mu naložijo opravljanje vloge drugega Meseca. Za uresničenje tega fantastičnega načrta bi bila potrebna močna in komplicirana raketa, ki bi zavrila gibanje meteorita, ga privlekla k Zemlji in ga usmerila na ustreznost stalno progo nad našim planetom oziroma okrog njega. Novi satelit naj bi bil postaja za prihodnje vesoljske polete in baza za nadaljnje raziskovanje vesolja. Od zamisli do projekta je pot zelo dolga, od projekta do uresničenja zamisli pa še daljša.

■ Glavno področje za eksploatacijo boksita, iz katerega se proizvaja aluminij, »kovina XX. stoletja« je v Latinski Ameriki. Britanska Gvajana, Jamaika in Surinam izkopljejo 13 milijonov ton boksita na leto, namenjenega aluminijški industriji ZDA in Kanade. V Evropi pridobivajo največ boksita v Franciji, Madžarski, Grčiji in Jugoslaviji. V zadnjem času je stopila v vrsto vodilnih držav, pridobitnic boksita afriška dežela Gvineja, kjer so na obalah Gvinejskega zaliva odkrili velike zaloge boksita.

■ Zambija (bivša Severna Rodezija) je po proizvodnji bakra prva dežela v Afriki in tretja na svetu. Njena proizvodnja znaša 550.000 ton bakra na leto oz. 15 odstotkov celotne proizvodnje bakra na svetu. Rudnike bakra imajo v glavnem v rokah tuji kapital, povečini britanski. 90 procentov vsega zambijskega izvoza sestavlja baker, ki ga izvažajo večinoma v Veliko Britanijo.

TV 15- izhaja vsak teden - Izdaja ga predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije - Zavod »Borec«, Lj. Beethovnova 10/11 - Tisk in knjižni CŽP »Ljudska pravica«, Ljubljana - List ureja uredniški odbor - Letna naročnina znaša 800 dinarjev - Posamezne številke stane 20 dinarjev - Naročnino občijajte na naslov: Uprava TV-15- Ljubljana Beethovnova 10, prtlj., p. predal 598/XI ali na nekovi račun pri Narodni banki 100-11/608-29 - Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik TV 15- 21-901, tajništvo in novinarji TV 15- 22-313, uprava TV 15- 22-607 - Rokopisov ne vračamo

ODGOVORI

NA »ZNAJJE IN SPOMIN«

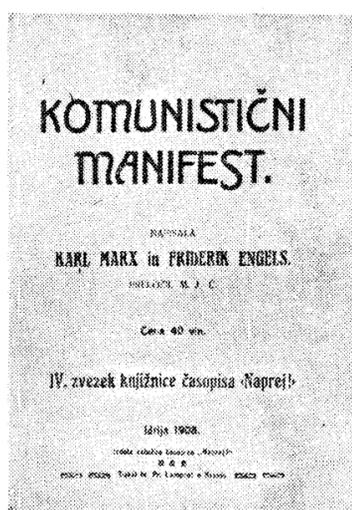
1. Dr. Anton Dermota
2. Albin Prepeluh-Abditus
3. »Komunistični manifest«
4. Dr. Henrik Tuma

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Prva številka socialnodemokratske revije »Naši zapiski« je izšla junija 1902 v Ljubljani. »... proletarsko dete stopa med vas...« je napisala revija v svojem uvodniku. Kdo je bil odvetnik na sliki, doma iz Zeleznikov, socialnodemokratski publicist ter sodelavec revije »Naši zapiski«? Revija je izhajala do novembra 1922 v Ljubljani in Gorici.

Kot sodelavec socialnodemokratske revije, ki je izhajala od julija 1902 do novembra 1922, je zagovarjal revizionizem, ki je prišel iz Avstrijske socialnodemokratske stranke pronicati tudi v Jugoslovansko socialnodemokratsko stranko. Kdo je bil publicist iz Ljubljane, eden voditeljev JSDS?

Kako se je imenoval temeljni program vsega komunističnega gibanja, ki sta ga napisala Karl Marx in Friedrich Engels? Prva slovenska izdaja tega programa je izšla leta 1908 v Idriji, prevedel pa ga je Milan Jaklič. Program — prvič je izšel leta 1848 — vsebuje marksistično analizo razredne strukture meščanske družbe in znanstveno utemeljuje razredni boj proletariata.

Slovenski publicist in politik (na sliki) se je leta 1908 priključil socialnodemokratski stranki, v kateri je imel pomembno vlogo zlasti v prvi dobi po italijanski zasedbi Slovenskega Primorja. Sodeloval je pri glasilih svoje stranke, urejal »Naše zapiske« in pisal p. a. voslovne članke. Objavil je tudi bogato gradivo za planinsko in krajevno izraževanje. — Kdo je to bil?

Družbenovzgojne naloge ZZB

Nedavno je bila na Bledu redna skupščina občinskega ZB Radovljica. V poročilu predsednika je bilo nanizanih poleg že znanih problemov o razmerah borcev tudi vrsta utemeljenih ugotovitev o družbeno vzgojni vlogi organizacije ZB.

V živahni razpravi so sodelovali tudi predstavniki ZZB ostalih gorenjskih občin. Izrekli so se za čim tesnejše sodelovanje v pripravah za počastitev 20. obletnice osvoboditve. Ves gorenjski okoliš je bil v NOB dejansko enotno področje. Zato bi bilo neuteemeljeno kakršnokoli razmejevanje med občinami in kraji. Partizanske enote so se spričo takratnih okoliščin in operativnih nalog zadrževale in bojevale na vsem območju enako. To ugotovitev je treba upoštevati tudi pri zbiranju podatkov za kroniko NOB na Gorenjskem, kakor tudi pri spomeniški dejavnosti in raznih proslavah. Pomembna manifestacija takšnega sodelovanja bo osrednja gorenjska proslava ob 20. obletnici osvoboditve pod imenom »Partizanski teden«.

Delegati so poudarili potrebo za pripravo dostojnih proslav tudi v manjših, odmaknjenih krajih, ki so največ prispe-

vali v NOB na Gorenjskem. Ti ljudje so bili v vojni najbolj prizadeti in zato upravičeno pričakujejo, da se jih bodo borci spomnili tudi ob tem velikem jubileju.

Vzgoja mladega rodu v duhu tradicij NOB je bila osrednja tema razprave. Govorniki so opozorili na vrsto pomanjkljivosti v vzgojnem delu z mladino, zlasti s šolsko. Posebno kritično so se izrekli o učnih programih osnovnih, strokovnih in srednjih šol, kar zadeva proučevanje obdobja NOB v domačem kraju. Predlagali so, da se seznanita z mnenjem borcev in s sklepi skupščine tudi občinski svet za šolstvo in zavod za prosvetno pedagoško službo. Izrečena so bila tudi mnenja, da posebno mlajši prosvetni kader premalo pozna dogodke med NOB v svojem šolskem okolišu in prav zaradi tega ne more ustrezno proučevati in vzgajati otrok. Pri vsem tem pa se zelo skromno koristi gradivo, ki je že na razpolago.

Posebno ostro je bilo postavljeno vprašanje, ki bistveno vpliva na vzgojo odrasla-joče mladine — o idejnosti revijalnega in drugega tiska, ki se

je precej razbohotil predvsem med srednje- in visokošolsko mladino. Nekaj očitkov je padlo celo na račun revije »Borec«, torej publikacije, ki je namenjena predvsem nam — borcem. Tudi v tej reviji je pred časom prodrla nekaj »modernističnih« člankov, ki ne sodijo v borčevski tisk. Še bolj izrazite tendence »sodobnega« član- karstva pa so v nekaterih študentovskih in drugih revijah, ki jih razpečavajo nosilci tako imenovane »nove smeri« v večjih mestih, sklicujoč se na svobodo tiska.

Borci, ki so se borili za svobodo in s tem tudi za svobodo izražanja in tiska, pa ne morejo mirno gledati, kako nekdo skrni borbeno preteklost in najsvetlejši strani zgodovine naših narodov. Takšni članki in pamfleti ne zaslužijo prostora v našem tisku in zato najodločneje protestiramo proti takšnemu pisarjenju, toliko bolj, ker tudi skupnost prispeva sredstva za te publikacije.

Poleg razdiralnega vpliva omenjenega tiska in pomanjkljive vzgoje v šolah je treba iskati vzroke in v tudi v nas samih. Mladina želi jasne perspektive, tako kot smo jih želeli in se sanje borili tudi mi. Jadedikovanja in zgražanja nad da-

našjo mladino bi bilo brzkone manj, če bi se bolj prizadeto posvetili vzgoji v lastni družini. Tu naj bi našli izhodišče. Pometati bi bilo treba najprej pred svojim pragom. Če na eni strani želimo, da bi nas mladina spoštovala in gledala v nas borce, na drugi strani pa kritiziramo, potem res ne moremo kaj prida pričakovati od svojih otrok. Mladino je treba razumeti, ji pomagati, vzgajati dosledno in šele potlej iskati vzroke kje drugje. To je naloga staršev, šole in tudi organizacij, kjer je vzgojno delo še posebno zanemarjeno in zapostavljeno. Vsekakor pa bo v prihodnje družbeno vzgojno delo ena izmed važnih nalog ZZB. JR

Naselili smo se v Gorjancih. Precej visoko v breg smo se zarili. Hiše so bile raztresene po hribovskih in kotanjah. V vas smo prispeli ponoči. V razcefrani megli smo videli preplašene kmečke obraze, večinoma ženske, ki so nas pričakovale s tistimi večno zaskrbljenimi izrazi. Te ženske, ki so stale v temi razoglave in se obnavljajo stiskale pri vratih, nekatere v samih spodnjicah, so povečini izgubile svoje može in sinove.

Čeprav vsi zgarani od poti, zased in borb, otrdeli od nevarnosti in smrti, smo z nekoliko zdo- gočasenimi obrazi prepričevali iz noči prebujene

DUŠAN MEVLJA:

Spomini na Gorjance

gorjance, da smo pravzaprav edini, ki se borimo za svojo in njihovo zemljo, edini, ki imamo pravico potrkati na njihove duri ob vsakem času, da, celo pravico zahtevati od njih hrano in prenočišče. Ni jim bilo mnogo do tega prepričevanja, bili so utrjeni, zaspani, žalostni, obupani in apatični, niso pa bili tudi kdovekak navdušeni nad našim prihodom. Vedeli so, da nas morajo sprejeti. Ko bi se upirali, bi bilo narobe, in se zanje prav gotovo ne bi dobro izteklo.

Naša skupina se je naselila v hiši, ki je bila skrita pod bregom. Njeni temelji so bili skalnati, vse drugo je bilo iz lesa. Preprosta bajta, razdeljena na dva dela. V eni sobi je bil prostor za »stare«, v drugi za »mlade«. Ta očitno fevdalna delitev je hušknila v moj obraz bolesten nasmešek, kajti mi tukaj, ki smo se podili mesece in mesece po grapah in hostah, smo se borili proti prepadam, ki so delili generacije od generacij, proti prepadam, ki so delili človeka od človeka in raso od rase.

Vas je bila majhna, brigada pa precejšnja. Kljub temu, da sta odšla dva bataljona na položaje, je bil problem naselitve zelo zamotan.

Ko smo stopili v izbo, ki so nam jo namenili, sprva nismo videli ničesar. V njej je bila popolna tema. Ko sem prižgal vžgalico, je njen soj razkril borno in žalostno notranjost.

Na eni strani izbe je stal posteljnjak, ki je imel eno nadstropje. Spodaj so ležali otroci. Kopica glavic. Glavica poleg glavic, ki so butale druga ob drugo v silnem strahu pred nenadne svetlobo in našim glasnim govorjenjem. Zgoraj je ležala

bleda, slabotna ženska, pokrita z vsemi mogočimi cunjami, Razpušeni lasje, svetli, ognjeviti pogledi, sunkovitost njenih kretenj, vse to je pričalo, da mora biti bolna. Stokala je v enakomernem ritmu in si potihem prepevala.

V kotu izbe je meketala privezana koza in zvečila s svojim trdim gobcem redke bilke slame, ki so ležale okoli nje.

Prižgal sem še eno vžgalico in posvetil z njo na spodnji del pograda, kjer so ležali otroci. Ob nenadni svetlobi so se stisnili v gručo, nekdo med njimi, prav gotovo najmlajši, je zajokal. Moralo

jih je biti kakih devet, deset. Pogladi sem najbližjega po glavi, pa jo je v strahu umaknil.

Rekel sem: »Nikar se ne bojte, otroci, mi smo, partizani. Ničesar vam ne bomo storili. Le mirno lezite in spite!«

Najmlajši je še nekaj sekund jokal, nato pa je utihnil. Sledil je še kratek šepet, nato pa je nastal molk. Ugasnil sem vžgalico in tisti trenutek res nisem vedel kaj početi. Čeprav je vžgalica ugasnila, sem imel še vedno pred očmi prestrašene oči teh otrok. V vojni ni ničesar pretresljivejšega kakor otroški obrazi. Njihove oči in brezupen strah v njih, tega ni mogoče pozabiti, to ostane na dnu spomina in nič ne more izbrisati te podobe.

Zunaj je bril mrzel veter. Tovariša sta polegla h kozi. Pričela sta jo dražiti in cukati za ščetinasto dlako. Meketanje kože, vekanje otrok, ki jih je prestrašilo kozje meketanje in stokanje ženske se je zllilo v grotesken napev, ki mu je nudila gluha tema čuden odmev. Zaloputnil sem vrata in obstal na pragu. V dolini so žarele redke luči. Nič več ni panoram s sijajnimi razsvetljavami. Ljudje čepijo v zatmenjenih mestih, bolesten in skrčeni. Pričakujejo bombne napade. V kletah se stiskajo zaviti v koce in čakajo konca.

Tudi tile ljudje v izbi čakajo konca. Teško jim je vlti vere v življenje, ko pa ne vidijo nobenega izhoda. Danes se pripodijo v vas belogardisti in Nemci, jutri spet partizani. Jemljejo hrano in živino. Kdo naj bi imel še veselje do dela in življenja. Da, če bi pustili vsaj moške pri miru, da bi orali in obdelovali zemljo. Kaj še! Vlačijo jih

s seboj, oblačijo jih v uniforme in potem padajo, padajo kdove v kakšni hosti bogu za hrbtom.

Moral sem priznati, da je težko človeku, ki je navezan na zemljo, družino in živino. Teško mu je dopovedati, da je nekje še nekaj, kar je bolj vzvišeno, za kar je vredno pustiti zemljo in svojece, in za tisto nekaj umreti.

Stal sem ob vratih. Vame se je zaletaval veter in tulil kot ranjen volk. Srečen sem se počutil ob misli, da sem obračunal z vsem, karkoli me je vezalo na kaj posvetnega. V srcu mi je gorela le vera v svobodo, vera v zmago.

Tam nekje v Ljubljani me je čakalo dekle s sinjimi očmi. Dekle, ki sem ji pisal pesmi. Dekle, ki mi je bila prvi in poslednji smisel življenja. Kako neboljen in bešen se mi zazdi ta smisel, ko se zazrem v smehljajoče se obraze umrlih tovarišev, v njihova preboda, prestreljena in pretepena trupla, v njihove razprte in hlepečke roke, če se jim zazrem v njihove duše, silovitost njihove borbe in brezmejno tovarštvo.

Uboگو dekle s sinjimi očmi.

Prižgal sem si cigareto, pomečkano, staro cigareto, zvaljkano iz starih čikov in se zleknil po klopi pred bajto. Drgetal sem od mraza. Čez nekaj ur bo jutro. Postavili se bomo v dvorede, zapeli pesem borbe in šli spet naprej... Za nami bodo izginjale vasice, zavite v meglo, vozovi z živino, ljudje, ki se ukvarjajo z obdelovanjem zemlje, preplašeni obrazi otrok, ostal bo žalosten spomin na siromašne kajžice in na bridke trenutke, ki smo jih preživeli v njih.

Tedaj je v hiši nekdo bolesto vzkriknil. Bil je ženski glas. Še enkrat.

Planil sem v bajto: ženska, ki je ležala na posteljnjaku z razpuščenimi lasmi in razgaljenimi prsmi, je s svetlo otožnim izrazom bolščala v svetlo kepico, ki je iztezala proti njej ročice in vekala.

Koza je prenehala z meketanjem in z začudenim pogledom opazovala prizor na posteljnjaku.

Glas komandanta je klical k odhodu. Obrnil sem se še enkrat ob vratih in dahnil komaj slišni zbogom.

Zapeli so koraki in grla. Nisem mogel odpreti ust. Zaprl sem oči in pred menoj je plavala podoba ženske, ki je rodila otroka v divjini, otroka, ki se je rodil v prostoru »mladih«, otroka, ki ne bo več jokal v temi in širil oči v grozi, otroka, ki se bo smehljaj v sreči in varnosti. Tako sem upal in prepričan sem bil, da ta dan ni daleč. Omotičen in neprespan sem pel in korakal s tovariši po poti, ki je vodila v nov spopad...